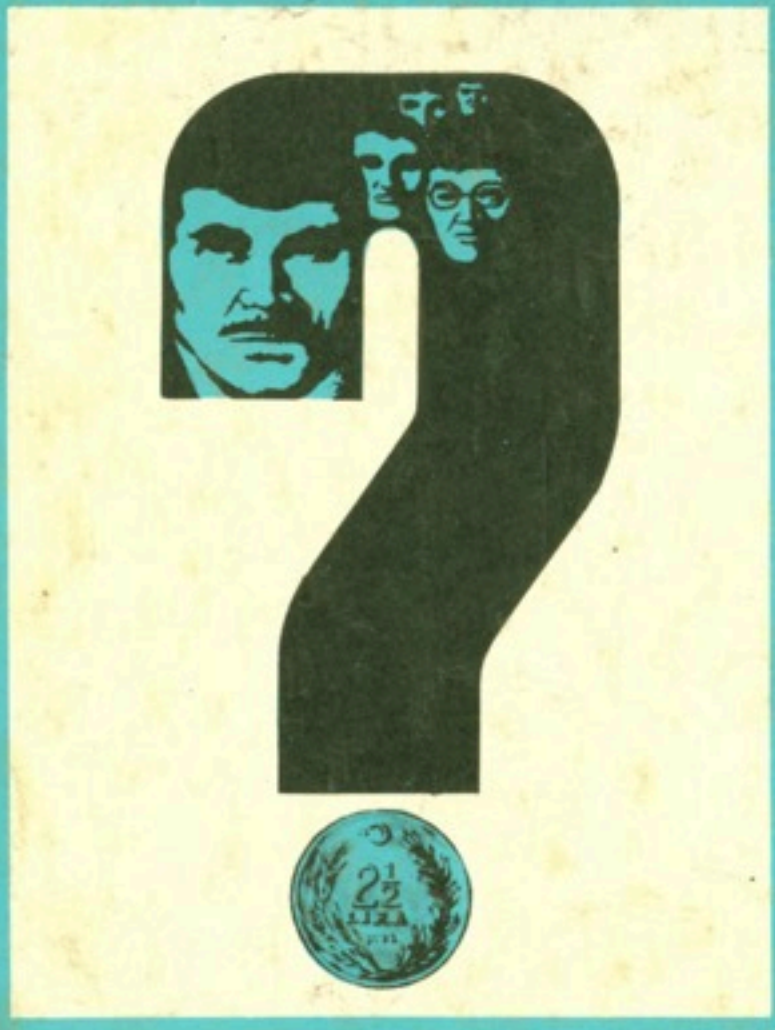
Arslan Başer Kafaoğlu

24 OCAK UYGULAMALARI VE BAZI GERÇEKLER

3. Basım
Yeni Sonsözle

alan yayıncılık

ALAN YAYINCILIK: 28
Güncel Sorunlar Dizisi: 5
★
2 OCAK UYGULAMALARI
VE BAZI GERÇEKLER
ARSLAN BAŞER KAFAOĞLU

Birinci Baskı: Kasım 1981
İkinci Baskı: Mayıs 1982
Alan Yalıncılıkta Birinci Baskı: Eylül 1984
Baskı: Özkur Ofset
Kapak Deseni: Erkal Yavi

Başmuhasip Sokak Talas Han
No: 302 Cağaloğlu / İstanbul

Arslan Başer Kafaoğlu
24 OCAK UYGULAMALARI VE BAZI GERÇEKLER

alan yayıncılık

NASIL OLUYOR?

Birinci Kısmın Önsözü

Evet «nasıl oluyor?» Bunu sormaz bizim birçok iktisatçılarımız. İstatistik resmi torbasından ne çıkarsa ona inanır. Onu yorumlamakla yetinir. «Nasıl oluyor?» diye sormaz. İsterseniz bir örnek verelim:

Yıllar yılı resmi rakamlar Türkiye'nin en az yüzde 4, en çok yüzde 9.6 yı bulan bir hızla kalkındığını göstermişlerdir. Ama bir türlü Türkiye uluslararası birey başına gelir yarışında 82.likten yukarıya yükselmez. Yunanistan bizi üç kat geçti, atletizm terimiyle iki tur bindirdi, Bulgaristan öyle.. Yunanistan'ın üçüncü turu bindirmesine ramak kaldı.. «Pekiy nasıl oluyor bu?» diyen bir meslekdaşımız çıkmadı. Hem herkesten hızlı kalkın - son üç yıl bir yana - hem de böylesine gerikal! Bunlardan herhalde biri yanlış olmalı.. Bunu yıllardır yazarız. Ne ses, ne yanıt.. Niye versinler ki yanıt, inanan çok dediklerine ve soran yok çelişkileri..

Bir yandan kalkınırız, öte yandan batarcasına bakkala, kasaba borç takan müflis esnaf durumuna düşeriz. Gine kimse sormaz: «Yahu bu iş nasıl oluyor?» Hızlı kalkındıkça hastalıklarımız daha da artar. Ama kimse «Nasıl oluyor?» diye sormaz.

Aynı şey şimdi gine yapılıyor. Sigaraya, süte, demire, elektriğe, kömüre, akaryakıta, inşaat malzeme-

sine durmadan, hem de belimizi kıran zamlar geliyor. Öte yandan «hayat pahalılığı artışı yavaşlıyor», diyen resmi sözcüden geçilmiyor Şimdi de hiç bir iktisatçımız sormuyor «bu nasıl oluyor» diye.. «Kalkınıyoruz, mal üretimi artıyor» deniyor. Hatta Yalçın Doğan arkadaşımıza bakılırsa, Sakıp Sabancı «Hangi üretim artıyor? Benim tarafta artış yok..» diyesiymiş. Hep üretim artıyor da alım gücü azalıyor. Gine bir Allahın kulu iktisatçı çıkıp da «bu nasıl oluyor?» demiyor.. En azından yazmıyor

Aslında şu son zamanlarda bir adet daha çıktı. Bir rakam çeşitli ağızlardan çeşitli şekilde ilân olunuyor. Bir önceki rakam unutuluyor. İyi giden rakam söyleniyor, kötü giden söylenmiyor. Örnek mi istersiniz? Pek bol.. Bir kaç tane sayalım:

1 — Sayın Ticaret Bakanı 1980 Eylülünde dış satımın 220 milyon doları bulduğunu müjdeledi (!). İyi etti, şom ağızlıların «ihracat artmıyor!» lâfını asılsız çıkardı diyelim. Ama ya Eylül 1980 ithalât rakamı... Ha onu ta 1981 Martında, Dış ticaret açığının 5 milyar dolara yaklaştığı haberiyle birlikte öğrendik... Çünkü bu ayın ithalât rakamı, ihracat rakamından hemen hemen 1 milyar dolar daha fazlaydı.

2 — Sayın Turgut Özal 1980 Aralık ihracat rakamını 630 milyon dolar ilân etti. Ama arkasından bir sessizlik geldi. Gine 1981 Mart ayında öğrendik ki bu ay ihracatı 630 değil hemen hemen yüzde 25 eksiğiyle 470 milyon dolarmış ve aynı ay ithalât rakamının hemen hemen yarısıymış.

3 — 1980 Ocak ve Şubat aylarında fiyat endekslerindeki yükseliş sırayla yüzde 10 ve yüzde 29 u gösteriyordu. Ama Sayın Turgut Özal bu rakamların ilânını 1980 Mayısına kadar geciktirdi. Mayısta, Nisan ayına ait fiyat artışı hızı düşüşlerini ilân ederken Ocak ve Şubatın hızlı fiyat yükselişlerini de ilân ettirdi.

İlgililerin olayları izah biçimi de zamanına göre değişiyor. Örneğin 1980 de fiyatlar yükselirken yetkililerin izahı şuydu: Bizim zamanımızda fiyat artış hızı azaldı aslında. Artan fiyatlar zaten artmıştı, biz sadece tescil ettik, diyorlardı. Fiyat artışları zahiridir diyorlardı. Yani 1980 in yüzde 100 ü aşan fiyat artış hızı temposunu, Sayın Özal başta, yetkililer kabul etmiyorlardı. Ne zaman ki 1981 de fiyat artış hızı bu yükselen fiyat düzeyine oranla, 1979-1980 oranının altına düştü, o zaman yüzde 100 fiyat artış hızı 1980 e mâlolundu ve fiyat artış hızını yüzde 100 den yüzde şu kadara indirdik iddiası baştacı edildi.

Oysa eğer 1980 deki karaborsa-resmi fiyat eşitlemesini kabul ediyorsa, o zaman fiyat artış hızının yüzde 100 den şu kadara indirildiği iddia edilemez. Ama ekonomik yöneticilerimiz 9 ay arayla 1980 deki yüzde 100 ü aşan fiyat artış hızını önce reddedip sonra kabul etmişlerdir. Kaldı ki, 1980 deki yüzde 100 ü bulan, bu çizgiyi aşan fiyat artışlarının kaynağı da, gine övülen ve enflâsyon hızının düşürülmesinde hüneri olduğu savunulan 24 Ocak kararlarıdır.

Sayın okuyucularım, sadece böyle komik durumlar, en ufak bir eleştiri ve hatırlatmada bile çöken ulu orta iddiaları dinlemekle cezamızı çekmeye razıydık. Ancak ekonomik yöneticilerimiz, gayet kötüye giden ekonomik durumu iyiye gider gibi gösterince, toplum ve halk olarak düzelme çareleri de bulunamaz, çilemiz artar 24 Ocakdan bu yana ücretlilerin, üretici köylülerin sıkıntıları çeşitli vaadlere karşın azalmamış, artmıştır. Yanlış, doğru gibi gösterilirse doğru, gerçek doğru bulunamaz. Yanlışı doğru gibi gösterenler, her yönteme başvuruyorlar.

Bu gidişi iyiye dönüştürmenin yolu, yanlışın yanlış olduğunu kanıtlamaktır. Şu soruların yanıtını bulmaktır: Nasıl oluyor da gübreye, elektriğe, akaryakı-

ta, demire, kiralara yüzde 60-100 zam gelirken yaşamın sadece yüzde otuz oranında pahalılandığı savlanıyor ve belgeleniyor? Nasıl oluyor da dış ticaret açığı hızla artarken işlerin iyi gittiği savunuluyor? Nasıl oluyor da biz sıkıntı çekerken Milli Gelir artıyor denebiliyor? Önce bunları görelim. Bu broşürün birinci kısmının adı «Nasıl Oluyor da...» Ya İkinci Kısım? Onu da orada görelim.

Konu : 1

Hayat Pahalılığı

1.1. Siyasetçi için en değerli şey zamandır. Zaman kazanıldıkça siyasetçiye inanan artar. Hayat pahalılığının artışı karşısında siyasetçi ilk olarak zaman kazanma çabasına girdi. Hızlı fiyat artışlarında, «bunlar geçerli karaborsa fiyatlarının resmileşmesinden ileri gelen sözde artışlardır» diye bir süre zaman kazandılar. Ama buna inanmada devam edilemezdi. Şimdi ilk ağızda istatistik hileden yararlanıyorlar. Bu hileyi açıklayarak anlatımımıza başlayalım.

1.2. Deniyor ki yüzde 100 olan fiyat artış hızını biz yüzde 35'e indirdik. Burada bir yanlış ve bir de istatistik hilesi var. Önce yanlıştan başlayalım söze.. Yüzde 100 ü aşan hayat pahalılığı artışı 1980 yılına aittir. 1980 den önceki en yüzsek hız yüzde 63.9 ile 1979 a aittir. Demek ki **önce yüzde 63.9 olan enflâsyon hızını, 24 Ocak mimarları yüzde 107.2 ye çıkartmışlardır.** Bunu söylemiyorlar. Önce 1979 daki hızı yüzde 100 ün üstüne çıkardık diyemezler elbette. Çünkü bu politika onların politikasıdır Hatâ varsa sadece kendilerinindir.

1.3. İstatistik hilesi de şurada: Hayat pahalılığı hızını yüzde 35-40 a indirdik diyorlar. Varsayalım ki doğrudur. Artan fiyatlar % 35 dersek, neyin yüzde 35 i? Elbette 1980 fiyatlarının yüzde 35 i... 1980 fiyatları ise 1979 fiyatlarından yüzde 107 fazla... Yani 1979 da fiyatları 100 kabul edersek, 1980 fiyatları 207 dir.

O halde 1979 da 100 olan fiyatlar 1980 de 207 ve 1981 de ise 207'nin yüzde 35 fazlasıyla (207 + 1.....1) 279,45 tir. 1980 e göre yüzde 107 olan fiyat artışları yüzde 35 e değil sadece yüzde 72,45 e düşmüştür. Fiyat artış hızı 24 Ocak kararlarından sonra, 1980 yılında 1979 a göre önce yüzde 107. sonra yüzde 72.45 yükselmiştir.

Oranlamalarda gözden kaçırılan gerçek budur. Şöyle anlatalım: 1979 da ayda 10.000 lira ile geçinen bir aile, aynı geçim için 1980 de 20.700 lira ve 1981 de ise 27.945 lira harcama zorunda kalmıştır. Demek ki geliri 10.000 liradan 27.945 liraya yükseltmemişse -ki bu oranda geliri yükselmiş işçi, memur ve köylü yoktur- sıkıntıya düşmüştür, hem de büyük ölçüde sıkıntıya düşmüştür 24 Ocak uygulamasından sonra fiyat düzeyi gerek 1980 de ve gerekse 1981 de, bir önceki yıla göre yavaşlamamış, hızlanmıştır.

Yapılan hesap hilesini bir de şöyle anlatalım: Diyelim 1979 da 200 lira olan bir mal 1980 de 200 ve 1981 de gine 200 lira artmış olsun. Artış 80 de de 81 de de 200 liradır. Ancak yıldan yıla artış 1980 de yüzde 100, 1981 de yüzde 50 dır. Oran böylece düşmüş olsa bile, yurddaşın aynı malı almak için **ek olarak ödemesi gereken para her iki yıl için 200 liradır.** Oranın düşmüş olması, geliri artırma kolay olmadığı için yurddaşın sıkıntısını azaltmıyor.

1.4. Şimdi gelelim bu fiyat artış hızının yüzde 35 lere indiği savının doğruluk derecesine. Fiyat düzeyi tek tek mal ve hizmetlerin fiyatlarından oluşur. Önemli mal ve hizmetler olarak acaba 1980 Ekiminden 1981 Ekimine belli başlı mal ve hizmet fiyatları nasıl gelişmiştir? Bunu anlamak için teker teker fiyatlara ve hizmetlere bakalım:

— Elektrik fiyatlarına yapılan zamlar bir kaç aşamada % 106.

— Akaryakıt fiyatlarına yapılan zamlar bir kaç aşamada % 86.

— Demir-çelik fiyatlarına yapılan zamlar % 70.

— Gübre fiyatlarına yapılan zamlar (ortalama) % 115. Bu çok temel malların ulusal ekonomideki önemleri ortadadır Bunların yıllık piyasa satış değerleri şöyle sıralanabilir:

— Elektrik 1980 cirosu	550 milyar lira
— Akaryakıt 1980 cirosu	680
— Demir-çelik 1980 cirosu	330
— Gübre cirosu	80

Demek oluyor ki toplam satışları 1.640 milyar lirayı bulan mal ve hizmetlere ortalama yüzde 80 zam yapılmış, yani fiyatlar o ölçüde artmıştır.

1.5 Şimdi tarımsal ürünlere de bir bakalım:

— Buğday fiyatları artışı	% 70
— Diğer tahıl ve bakliyat fiyat artışları	% 45

Tarımda bu iki temel mala yapılan zamlar da ortalama yüzde 57 dir. Bu iki grubun ulusal ekonomideki cirosu da herhalde 400 milyar liradan eksik değildir (1980 fiyatlarıyla)

1.6. Daha küçük cirolu temel mallara gelelim:

— Kâğıda ortalama yüzde 70 zam gelmiştir.

— Bakıra ve alüminyuma yüzde 40 zam gelmiştir.

— Petkim ürünlerine yüzde 60 zam gelmiştir.

Bunların 1980 fiyatlarıyla toplam cirosu da herhalde 200 milyar liradan az değildir ve ortalama fiyat artışı yüzde 50 civarındadır.

1.7. Tüketim mallarına geçelim:

— Tekel ürünlerine ortalama yüzde 60 zam gelmiştir.
— Süte ve sütlü maddelere yapılan zamlar yüzde 50 oranındadır.
— Ete gelen zamlar yüzde 30 dan az değildir (Çeşitli semtlere göre).
— Ekmeğe gelen zamlar toplam yüzde 50 civarındadır.
— Meşrubata (koka kola vb.) yüzde 50 zam gelmiştir.
— Yumurtada fiyat artışları yüzde 40 dan aşağı değildir.

Demek ki beslenme mallarına gelen zamlar da ortalama yüzde 50 oranındadır. Bunların yıllık cirosu da herhalde 1 trilyon liradan eksik değildir.

Özetlersek

1.6 trilyon liralık mallar cirosuna yüzde 80
1.0 trilyon liralık mallar cirosuna yüzde 50
0.4 trilyon liralık mallar cirosuna yüzde 57
0.2 trilyon liralık mallar cirosuna yüzde 50

zam gelmiştir, çeşitli nedenlerle... Yani **3.2 trilyon cirolu mallara gelen zamlar ortalama yüzde 65 civarındadır. Bunu buraya not edelim.**

1.8. Hizmetlere geçelim:

— Kiralara gelen zam yüzde 30 ile yüzde 100 arasındadır. Biz gine de yüzde 30 a daha yakın yüzde 50 rakamını alalım ortalama olarak. (Aslında evinden çıkan bir kişinin aynı nitelikte bulabileceği bir evin kirası eski kiradan en az yüzde 75 fazladır. Bunda son iki yılda inşaatta kaydedilen durgunluk ve gerilemenin (ki aşağıda ayrıca değineceğiz) büyük payı ol-

muştur. Ne var ki, Yargıtay'ın kira artışlarını yüzde 30'la sınırlaması dolayısıyla yüzde 75-100 arasındaki artışlar törpülenmiş bulunmaktadır).

— Hizmetlerde önemli bir kalemi oluşturan faizlerde artış herhalde yüzde 60 dan aşağı değildir. Gerçekten geçen ekimde, 30 temmuzda başlayan faiz pahalılaşması asıl ivmesine, hızlanışına 1981 yılbaşında girmiştir. Böylece kuruluşların faiz maliyetleri en az yüzde 60 ama yüzde 100 e varan bir artışa girmiştir. (Kredi ihtiyacının da artışıyla).

— Yurddaşın işine gidip gelme giderleri olan dolmuş ve otobüs ücretleri de en az yüzde 50 artmıştır. Kentler arası vapur, otobüs, uçak, tren ücretlerine gelen zamların ortalaması yüzde 50 den aşağı değildir.

— Devletin kapısında iş kovalayan yurddaşın ödediği harç ve resimlerdeki artış en az yüzde 100 dür. Gerçekten Noter harçlarından, icra harçlarına, ehliyet ve ruhsat harçlarına kadar büyük artışlar olmuştur.

— SSK yasalarında yapılan değişiklikler ve doktorların tarifelerindeki artışlar ,ilâç zamlarıyla sağlık ve tedavi giderlerindeki artış yüzde 100 civarındadır. (Sigorta primleri artışı da gözönünde bulundurulmalıdır).

— Kitap, defter fiyatlarına gelen zamlarla eğitim giderlerindeki artış da yüzde 70 den aşağı değildir.

— Haberleşme hizmetlerine yapılan zamlar yüzde 75 oranındadır.

Görülüyor ki, toplamını aşağıda hesaplıyacağımız, hizmet giderleri de en az yüzde 50 artmıştır. Bu giderlerin ne miktarı bulacağını da hesaba (kabaca) vuralım:

— Kiraları (1980 yılı için) (*) 500 milyar lira

(*) 5 milyon ailenin yılda 100.000 lira yani ayda 8.000 lira kira ödediği varsayımıyla

— Faizler	250
— İşe gidip gelme giderleri (*)	180
— Diğer yolculuk giderleri	25
— Harç, ruhsat giderleri	50
— Haberleşme giderleri	25
— İlâç ve tedavi giderleri (kaba tahmin)	50
— Çocuk okutma giderleri	25
Toplam	**1.105 Trilyon lira**

İki kısımdaki giderleri toplayıp bir sonuca varırsak, gayri safi harcamalar toplamı olarak 4.305 trilyon liralık harcamalarda fiyat artışı yüzde 63 civarındadır.

1.9. Şimdi bu hesap içinde düşünelim: Yurddaşların ve firmaların harcamalarından 4.3 trilyon liralık kısmı ortalama yüzde 63 civarında artmıştır. Bunun ifadesi, başka şekilde söylenişi şöyle: 4.3 trilyon liralık brüt harcama, yıllık fiyat artışı ortalaması olarak ilân olunan yüzde 35 oranını 28 puan geçmiştir. Durum bu iken ortalamayı yüzde 35 e çekmek için aynı miktarda yani 4.2 trilyonu bulan bir harcama toplamının yüzde 7 - sadece yüzde 7 - oranında artmış olması gerek ya da 3 trilyonluk bir harcamada fiyatların hiç artmamış olması gerekli... Şimdi bu kadar harcamayı bize sayacak bir iktisatçı arıyoruz, bir yetkili arıyoruz. Arıyoruz ama bulamıyacağımızı da biliyoruz. Gine de sorunu burada bırakmayıp kurcalayalım.

1.10. Gelin isterseniz kimseye bırakmayalım da, bu 3 trilyonluk mal ve hizmetleri biz kendimiz araya-

(*) 20 milyon kişinin ayda 750 lira, yılda 9.000 lira ödediği varsayımıyla.

lım. Bakın ben buldum bile: Gazete fiyatları artmadı. Az değil 1.5 milyon gazete 10 liradan günde 15 milyon lira eder! Ama onların da yıllık toplamı satış olarak 5 milyar lirada takılır kalır. 5 milyar deyip geçmeyin böyle 600 kalem daha bulursak, 3 trilyona varırız (!).

Başka... Ha, bir de ünlü şanlı soğan var... Fiyatı hatta düştü bile. Biz ona çift puan verelim. Ama ne kadar soğan harcandı acaba 1981'de? Diyelim herkes 10 kilo soğan yedi eder 450 milyon kilo... Türkiye 450 milyon kilo soğan yetiştirir mi demeyin! Diyelim ki yetiştirdi. 1980'de 30 lira ortalama fiyattan bu yıl 10 liraya düştü. 30 lira fiyatı çarpın 450 milyon lira eder 14 milyar... 5 milyar da gazeteden vardı etti 19 milyar. Ama soğana çift puan verecektik, verelim: Etti 33 milyar, kaldı geriye... Pek az kaldı canım. Fark sadece 2 trilyon 967 milyar lira... Hadi aramaya devam edelim... Ne kaldı, ne kaldı? Vapur biletleri (şehir hatları) diyecektim zam geldi, banliyö trenleri diyecektim zam geldi, köprü geçiş ücreti diyecektim zam geldi, hem de daha yılbaşında geldi ve yüzde 150 oranında. Galiba bulamıyacağım... Hadi biraz sistematik arayalım.

1.11. Önce tarımın girdilerinden başlayalım. Gübreyi gördük... Tohumluk arttı... Traktör arttı, hem de çok... Lâstik arttı... Tarımsal ilâçlar... Hem de nasıl arttı? O halde burayı geçelim... Gelelim sanayiin tarımdan aldığı mallara... En önde buğday (çok arttı), arpa (o da arttı) diğer tahıl (hayvan yemi için) arttı... Hem de ortalamanın üstünde... Yapak? Ateş pahası... Pamuk arttı... Pancar arttı... Tütün arttı. Bu'ralarda artışlar yüzde 15 ile yüzde 70 arasında, hiçbiri işimize yaramıyor...

Gelelim inşaat kesimi giderlerine... Çimento zam üstüne zam gördü... Demiri, alüminyumu, tuğlayı, kumu, çakılı, fayansı biliyoruz. Kereste belki en hızlı

artan bir malzeme.. Çivi, kireç öyle. Taşınma öyle...

Üretimden değil, bir de tüketimden girsek? Ekmek, süt, yumurta, et arttı. Meyva ve sebze. Ha burada uzunca duralım... İşte fiyatların o kadar hızlı artmadığını iddia edenler bütün dayanaklarını burada buluyorlar. Diyorlar ki evet her şeyin fiyatı hızla artıyor ama, sebze ve meyve fiyatları öylesine düşük ki, yurttaş da öyle meyve ve sebze yiyor ki, bu sayede fiyat artışları yüzde 35 de kalıyor, kalacak... Diyelim ki doğrudur... O zaman yetkililer ve onu savunanlar şunu da kabul etmeliler, enflâsyonun bütün yükünü bu meyve ve sebze yetiştirenler çekiyor... Bunu acaba kabul edecekler mi? Biz burada bunun kabul edilecek bir vebal olduğunu sanmıyoruz. Ama daha da önemlisi, bunun gerçeğe yakın bir yanı olamaz. Neden?

Bilindiği gibi, geçen Eylülden bu Eylüle iki hasat zamanı geçmiştir. Eğer geçen yıl (ki karşılaştırmaya esas olan döneme giriyor) ürünlerinin fiyatının karşılaştırmalı olarak gerçek fiyatını bulmadığını görselerdi, üreticiler bu yıl aynı sebzeleri ekmezlerdi. Diyelim geçen yıl domates fiyatları düşerken, buğday - ya da pancar, ayçiçeği - fiyatları yükseliyor. Bunu gören üretici neden sebze eksin? Neden sebze yerine pancar, arpa, buğday ya da ayçiçeği ekmesin? **Tarımda bir yıl karşılaştırmalı fiyatta kaybeden ürünün gelecek yılda aynı oranda, hatta bir oranda kaybettiği görülmemiştir.** Kaldı ki çarşı pazar gezen halkımızın kanısı sebzelerin fiyatının arttığı merkezindedir.

1.12. Bir de diyelim ki «fiyat artışı olmayan sebze ve meyveler» öyküsü doğru. Acaba ülkemizde ne kadar meyve ve sebze yenir? 10 milyon aile ayda 5 bin lira - dikkat edin beş bin lira - meyve ve sebze harcaması yapsa bunun yıllık tutarı 600 milyar liradır. Bu abartmalı rakamlarla bile fiyatı yüzde 63 oranında

artmış mal ve hizmetlerin sadece yedide birine ulaşılmış olur. Her aile her ay sebze ve meyveye - kiradan, ısınmadan, aydınlanmadan, işe gidip gelme giderlerinden artırarak - bu parayı ödemiş olsa bile yıllık alım satım bu kadar olabiliyor meyve ve sebzeler için...

1.13. Büyük harcamalar yapılan, yani ekonomi içinde ağırlığı harcama olarak büyük bir emtea kesimi de giyim kuşam. Doğrudur, bu endüstride fiyatlar bir elektrik, bir akaryakıt, bir çimento kadar artmamıştır. Ama herhalde bunda iktisatta kalite enflâsyonu dediğimiz olayın büyük payı vardır. Kalite enflâsyonu fiyatlar yükselip, maliyetler artınca satış fiyatları yükseltilemeyen malların kalitesinden çalmaktır. Bu giyim kuşamda ve dayanıklı tüketim mallarında özellikle geçerlidir.

Dayanıklı tüketim mallarıyla giyim kuşamda «fiyatlar yükselmedi» diyemeyiz. Çünkü, bu yılki mal ile geçen yılki mal aynı değildir. Ayakkabı o ayakkabı, buzdolabı o buzdolabı, binek arabası geçen yılki o binek arabası değildir. Örneğin buz dolabında, arabada bazı gereksiz sayılan parçalar eksik konulmuştur. Bu nedenle fiyatlar diğer mallardan daha eksik bir hızla yükselmiştir. Kaldı ki son aylarda, Haziran 1981 den başlayarak hem bu mallara ve hem de özellikle dokuma ürünlerinde fiyat artışları hızlanmıştır. Örneğin Temmuz ayında dokumada fiyat artışı resmi rakamlara göre sadece bu ay içinde yüzde 7.9 oranındadır. İTO endeksine göre bile giyim kuşamda sadece 3 aylık yükselme yüzde 11 (yüzde onbir) düzeyini aşmıştır.

1.14. Demek oluyor ki toplam harcamaların 1.3 trilyonu bulduğu branşlarda ortaya çıkan yüzde 63 lük fiyat artışının aşağı çekilse çekilse 10-15 puan çekilme olanağı vardır. Daha fazlasına olanak yoktur. Bu da yüzde 48-53 oranında bir fiyat artışı demektir.

1980 e göre yüzde 48-53 ise, 1979 a göre yüzde 99-110 luk fiyat artışı demektir. İşte «fiyat artışlarını durdurduk» sözünün asli esası budur. (*)

Fiyat endeksleriyle oynanışın kokusu yakında çıkacaktır. Hatta en yetkili ekonomik yönetici bile, «elde sağlam veriler yok ki» diyerek işin içinden sıyrılmak istemektedir. «Elde sağlam veriler yoksa» bunun sorumlusu, bunu demeç şeklinde kamu oyuna duyuranlardan başkası değildir. Bir yetkili son derece yüksek fiyat endekslerini, iyice veriler gelinceye kadar ilân ettirmekten kaçınırsa, dış alım bir milyar doları aşınca dört ay sonra, dış satım 200 milyon doları geçince (bir ayda) hemen duyurulmasını isterse, 1980 dış ticaret açığının ilânını (bu dış ticaret açığı bir yıl öncesinden yüzde 60 fazla olduğu için) 1981 Mart ayına kadar erteletirse, rakamları düzenleyenler de elbette bu yöneticinin neden hoşlandığını kavrarlar, istatistiklerin onu rahatsız etmesini elbette istemezler. «Elde sağlam veriler yok ki, el yordamıyla ekonomiye yön veriyoruz» diyenler eğer isteseler bu rakamların düzelmesini sağlarlar. Bakın nasıl sağlarlar.

1.15. **«Ülkemizde istatistik oyunlarını önleyecek kadar istatistik vardır».** Örneğin ekonomik yöneticiler İstatistik Enstitüsü'nün yaşam bahası endekslerini görüp bir de Millî Gelir deflâtörüne bakabilirlerdi. Ve sorabilirlerdi: «Madem Temmuza kadar sizin rakamlarınızla, hayat pahalılığı sadece yüzde 15-17 arttı, neden Gayri Safi Milli Hasılaya yüzde 43 yada yüzde 46 zımni deflâtörü uyguluyorsunuz? Herhalde Toptan Eşya Fiyatı Endeksleri ile Milli gelir deflâtörü arasında bu kadar fark olmasa gerek. Sayın Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı, bu açık farkı bana açıklayabilir

(*) Değerli bilim adamı Prof. Neumark da enflâsyon oranının yüzde 55 civarında olması gerektiğinde bizimle birleşmiştir.

misiniz?». Bu gibi soruları bir sorsunlar, ortaya ne gerçekler çıkar. Başka sorular da sorulabilir. Örneğin, «Bu endeksler Türkiye'nin endeksleri mi? Eğer Türkiye'nin endeksleriyse, elektriğe, akaryakıta, süte, ete, buğdaya, ekmeğe zam yapılıyor, bu zamlara karşı bu endeks bu kadar duyarsız mı? Çimento, petkim, kâğıt zamları nereye sığdı bu endekste? Yurddaşın işe gidip gelme giderlerindeki artış, bu endekste nereye girdi?» Bunları sorsa ilginç yanıtlar alırdı. Örneğin şu soruları sorardı: «1981 Nisan ayında elektriğe yüzde 70 zam yaptık, siz o ayda fiyat endekslerini gerilemiş gösterdiniz. Hem de Toptan Eşya Fiyat Endekslerini. Elektriğin fiyat endekslerinde ve ulusal ekonomideki payı bu kadar mı az?».

1.16. Fiyat artışlarını piyasadaki para ve kredi miktarı belirler yada bu iki değişken arasında kesin bir ilişki vardır. Bunun karşıtı da doğrudur. Fiyat artışları öylesine bir hızla gelişir ki, basılan para buna yetişemez, piyasada para kıtlığı başlar. Bu nedenle piyasadaki para ve kredi talebinin arttığı, bulamayanların iflâsa ve konkordatoya gittiği bir ekonomide, enflâsyonist baskının geçtiğini sanmak, hele «enflâsyonun hızını düşürdük» diye övünmenin anlamı yoktur Şimdi fiyat endekslerinin mutlaka yanlış olduğunun en belirli kanıtını veriyoruz. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün rakamlarına bakılırsa Toptan Eşya Fiyat Endeksleri 1981 yılında, Ağustos ayı sonuna kadar, sadece yüzde 15.8 artmıştır. Aynı dönemde tedavüldeki Banknotlar ne kadar artmıştır? 279 milyar liradan 340 milyara. Artış miktarı nedir oran olarak? Yüzde 22. Şimdi, eğer fiyat artışı yüzde 15.8 ve milli hasıla artışı iddia olunduğu gibi sadece yüzde 4.4 ise, piyasada para sıkıntısı olmamalıdır. Çünkü, fiyat artışları ile gelir artışı (Gayri Safi Milli Hasıla artışı) toplamı (15.8 + 4.4 =) yüzde 20.2 rakamı piyasadaki para ar-

tışı olan yüzde 22 den daha küçüktür. Bu durumda para ve kredi sıkıntısı olmamalıdır.

Para arzındaki artış açısından alırsak durum biraz daha açıktır. 2 Eylül 1981 günlü ANKA ajansı bülteninde yapılan hesaba göre para arzı Ağustos başına kadar yüzde 25 artmıştır. Ağustos ayı başına kadar fiyat endeksleri artışı yüzde 14.7 dir. Yüzde 14.7 lik fiyat artışı, yüzde 25 lik para arzı artışı ve para-kredi sıkıntısı... Bunu bir yabancı ekonomiste anlatsanız, yüzünüze garip bir bakış fırlatır...

1.17. Piyasadaki para sıkıntısını bazı ekonomik yöneticilerimiz, özel kesimin bir «numarası» gibi göstermek istiyorlar Ya da en azından bazı ekonomi yöneticilerimizin tutumu bu çizgide. Aslında para arzı artış hızında da bir belli azalış yoktur. Aynı ANKA bültenine göre geçen yılın ilk 7 ayında para arzı artışı yüzde 27, bu yıl ise yüzde 25 olmuştur. «Sıkı para politikası» diye övündüğü budur bazı yöneticilerimizin (!) Ve para arzı bir yılın yedi ayında yüzde 25 arttığı halde, fiyat artış hızı kuşkusuz onun çok ilersinde olduğu için para kıtlığı çekiliyor. Kaldı ki para arzı artış hızının azaldığını da biz kabul etmiyoruz. Bankaların çalışma tarzı değişmiş, hesaplarda bu göz önüne alınmamıştır. Ve bu artışa rağmen, **fiyatlar daha hızlı arttığından** para kıtlığı çekiliyor. Ekonomimizin yöneticileri bunun hesabını yapabilecek yeteneğe sahiptirler. Ama bugüne kadar öylesine üst perdeden konuşulmuştur ki, «para kıtlığı» gerçeğini de görmek istemeyip, bunu «özel kesimin bir numarası!» olarak göstermek istemektedirler. Bizde özel kesimin büyük destekçisi tutumunu daha düne kadar sürdürenlerin, şimdi onu bir çeşit «numaracılıkla» suçlamaları bizi şaşırtmıyor. Hele bu kadar ifade değiştirdikten sonra...

1.18. Para kıtlığı acaba numara mı? Bilirsiniz ki

bu satırların yazarı «özel kesimci!» değildir. Ne onun «yaratıcı gücü»ne inanır ne de KİT'lerden daha akılcı çalıştığına inananlardandır. Ama burada özel kesimle değil sadece, kamu kesimi yöneticileriyle birlikte diyoruz ki «piyasada para kıtlığı vardır» yargısı, olgusu doğrudur. Bunun bir kaç kanıtını verelim burada:

a) Bir süredir bir çok firma, üç ayda bir ödenen banka devre faizlerini bile ödeyemez hale gelmiştir. Ve bir süredir, bankaların devre faizi kadar kredi limitlerini artırıp bu faizleri tahsil etmiş gibi göstermeleri mutad hale gelmiştir. Bunu banka kaynaklarının nasıl tüketildiğine bir örnek olarak da gösterebiliriz.

b) 1981 Temmuzuna kadar protesto edilen senet sayısı geçen yılın Temmuz ayına göre yüzde 90.4 ve protesto edilen senetlerin değerleri gine 1980 in aynı dönemine göre yüzde 115 oranında artmıştır. Aynı oranlar 1979 un aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 205 ve yüzde 440 tır.

c) 1979 ve 1980 yıllarında - ve daha önceki yıllarda - iflaslar ve konkordato isteyen firmaların sayısı ve çapı hiçbir zaman 1981 yılı oranına yükselmemiştir. Bir fikir verelim: Bir tek Sultan gurubunun konkordato talep ettiği borç tutarı son on yıldaki konkordato toplamına eşittir. Ve 1978-79 un kâr ve ciro şampiyonları arasına giren firmaların konkordatoya gideceği söylentileri artık piyasada yadırganmıyor...

Eğer özel sektör (ve Bankalar) numara (!) için böylesine uygulamalara bile başvuruyorlarsa, ücret ödeyemez duruma gelen bazı KİT lerin (örneğin Demir-Çelik işletmelerinin) durumunu nasıl açıklayabilir ekonomi yöneticilerimiz?

1.19. Bir ülkede hem para arzı artışı, hem para kıtlığı oluşunun bir tek açıklaması olabilir: Para arzının fiyat artışlarını karşılamayışı... Bunu bir eko-

nomi politikasının yanlışlarına kanıt olarak gösterince yanıt hemen hazır: «Ne yapalım enflâsyonu mu hoş görelim?» Bizim enflâsyonu yeğ tutmadığımız bellidir. Ama bizim yanıtımız bu soruya, hem suçlu ve hem güçlü davranışla sorulan bu soruya yanıtımız şu olacaktır: «Orasını siz belirleyin. Ekonomimizi yanlış politikalarla bir kavşağa getirdiniz. Bu kavşakta iki yol vardır: 1) Daha hızlı fiyat artışı, 2) Daha hızlı ekonomik durgunluk, gerileme. Ne yapalım, enflâsyonu mu hoş görelim?, sorunuz bile aslında bunun itirafıdır. Buraya kadar bizim aklımızla gelmediniz ki, burada bize soruyorsunuz, daha doğrusu bir suçlama-soru yöneltiyorsunuz bize. Bu kavşakta da siz bu iki şerden birini seçeceksiniz. Bizim akla, matematiğe uygun reçetelerimiz sizi açmaz çünkü...

Bununla beraber, ekonomik yöneticilerimiz için değil ama okuyucularımız için, «neler yapılabileceğini» bu broşürün sonunda açıklayacağız...

Konu

«İhracat Patlaması»

2.1. Şimdi bir de büyük gürültülerle yürütülen «İhracat Patlaması!» konusuna, propagandasına gelelim. Denebilir ki, «Kafaoğlu ne var? Burada da rakamlar mı saptırılıyor? Hayat pahalılığı endeksi kadar takdire bağlı bir durum yok ki ortada. Burada ne diyeceksin?» Çok şey diyeceğiz... Bir kez rakamların tek yönlü kullanılışı var. Tanımların değiştirilişi var. Bir de bu ihracatın maliyeti var. sterseniz önce tanımlardan başlayalım söze...

İstatistiğe konu olan tanımlar değiştirilince istatistik de değişir. Buna ait bir öykü anlatalım. Yıl 1963, Ankara'da Tahsin Bekir Balta başkanlığında bir çalışma grubu Merkezii Devlet Kuruluşları Araştırma Projesi - kısa adıyla sonradan MEHTAP - üzerinde çalışıyorlar. Sanayi Bakanlığına bir yazı yazıyorlar: «Kaç memurla çalışıyorsunuz?» Yanıt geliyor: 53 memurla... Doğal ki 53 memurla koskoca Bakanlığın işleri dönmez... Çalışma grubunda kafası işleyen uzman ve araştırıcılar var (Prof. Dr. Mümtaz Soysal, Adnan Başer Kafaoğlu vb.), hemen nedenini araştırıyorlar. Birisinin aklına bir şey geliyor: «Yahu bunlar herhalde sadece kadrolu memurları aldılar. Biz D Cetvelinde, E Cetvelinde çalışanları, sözleşmelileri de soralım.» Doğru... Hemen bir yazı kaleme alıyorlar ve soruyu açıyorlar. Bu kez daha yüksek bir rakam geliyor: 209

personel... Bu rakam eskisinin dört katı ama gine de koca bakanlık bu kadar adamla yönetilemez. O zaman birisi telefona sarılıyor, bir Bakanlık yetkilisini buluyor ve - kardeşim koca Bakanlık 209 kişiyle çevrilebilir mi? diye soruyor. Sonra gerçek anlaşılıyor; meğer Bakanlık personelinin yüzde 90'ı aslında KİT'lerden maaş alan ve Bakanlıkta çalışanlardan oluşuyormuş. Soru «Bakanlığınıza bağlı» diye sorulduğu için yanıt da sadece doğrudan doğruya Bakanlığa bağlı kişiler esas alınarak verilmiş. Soru «Bakanlık işleri kaç personelle çevriliyor?» şeklinde sorulsaymış, yanıt 2200 diye verilecekmiş...

Bu nedenle ihracat derken, ihracata nelerin girdiğinin tanımı da önemli oluyor. 1979 da, 1980 de «ihracat tanımına» girmeyen bazı şeyleri, 1981 de ihracat tanımına sokar ve bu suretle meydana gelen artışları da organik artış olarak belirlerseniz, doğal ki istatistik mukayese yanlış olur. Gerçekten de 1979 da ve 1980 de ihracat sayılmayan bazı kalemler 1981 de ihracat sayılmıştır.

2.2. Daha da önemlisi, ekonominin yapı değiştirmesi dışındaki, dış dünyaya ait nedenlerle meydana gelen artışları ile, eskisinden daha çok fedakarlık yaparak gerçekleştirilen ihracat artışlarını da normal artışlar gibi alırsınız, gine yanlış olur. Bunu biraz açalım: Bilindiği gibi 1980 yılının sonlarına doğru İran Irak savaşı başladı. Bunun sonucu olarak 1980 Ekiminden başlayan bir ihracat sıçraması oldu. Çünkü Basra Körfezi ve Hürmüz Boğazı yoluyla yapılan İran ve Irak dış alımları rizikolu olmaya başlayınca, buralardan ülkelere gelen ihracat malları yerine kara yoluyla gelen Türkiye, Sovyetler Birliği, Bulgaristan, Yunanistan mallarına talep arttı. Türkiye ihracatı Eylülün 220 milyon dolarından (aylık) başlayıp Ocak ayı

nın 410 milyon dolarına ulaştı. (Bazı nedenlerle olağan üstü sayılması gereken Aralık 1980 in 470 milyon dolarlık ihracatını buraya almıyoruz). Ancak Ocak 1981 den bu yana 410 milyon dolarlık bu üst limite bir 50 milyon dolar yaklaşılan aya rastlanmadı. (Eylül 1981'e kadar)

Kaldı ki her ekonomik olay kendi koşulları içinde tartılır. 1981 in son 4 ayı 1980 in son dört ayı ile kıyaslanmalıdır. 1980 in son dört ayında ihracat 1.3 milyar dolardı, bakalım 1981 in son dört ayında ne olacak? Ondan sonra konuşalım...

2.3. 1980 de ihracat ilk altı ayda hemen hemen 1979 düzeyindedir. Hatta ilk 8 ayda pek yüksek bir artış yoktur. 1980 yılının 30 Temmuzunda faiz oranları yükseltilince, ihracattaki ucuz faiz uygulamaları önem kazandı. Sanayiciler ucuz kredi bulmak için ihracata hücum eder oldular. Bu etkenin de 1980 in son beş ayındaki (hatta dört ayın) ihracat sıçramasındaki payı büyüktür. Doğal ki olumlu - ve yasal - etki yanında, olumsuz - ve yasalara karşı hile diyebileceğimiz - durumlar da oldu. Bunların bir kısmı ihracatı kasden yüksek göstererek ve aradaki farkı cepten ödemeye bile razı olmaktır. Artışın bir kısmı bu nedenledir. Bunu kanıtlamak için ilgililere bir örnek verelim: Bugünlerde dışarıdan gelen dövizlerin ihracat bedellerinden fazla olacağını okuyacaksınız. hattâ okuyorsunuz. Bazı ANKA bültenlerinde böyle haberler var. Acaba bu nasıl oluyor? Aslında bunun mümkün olmaması gerekir. Çünkü ihracatçı her ihracatta bir kısım dövizi dışarda bırakma hakkına sahip. Örneğin on partide 50 şer bin dolardan 500 bin dolarlık ihracat yapan ihracatçı bunun 400 bin dolarını (her partide 40 bin dolar) dışarda bırakma hakkına sahiptir. Buna karşın nasıl oluyor da ihracat bedelleri ihracat tutarlarını aşıyor? Şöyle oluyor: Bir ihracat kredisi alınıyor düşük faiz-

le... Bu kredi de taahhüt olan zamanda ihracat yapılamayınca, ihracat bedeli sanki peşin ödenmişçesine yurda getiriliyor. Böylece düşük bedelli para - kredi diye okuyun - biraz fedakarlıkla (resmi döviz kuru ile karaborsa kuru arasındaki farkı ek olarak ödenip) realize edilmiş oluyor. Bu suretle yanlış kredi politikasıyla Türk parası alıp dışarda bunu dövize çevirenlere - Tahtakale piyasası tabiriyle «havalecilere» - gün doğmuş oluyor. Nasıl beğendiniz mi, «Tahtakale piyasası son buldu» diyenler...

Kredi, daha çok kredi!.. Artan üretim maliyetleri nedeniyle daha çok kredi... Ucuz kredi... Ayakta kalabilmek için firmaların hedefi bugün bu... Bu uygulama da ihracat yapılmış gibi süs verilen işlemleri, ihracat dövizi getirilmiş gibi süs verilen «karaborsa döviz girdilerini» artırıyor. İşte anlı şanlı döviz patlamasının, ya da «ihracat patlaması» nın bir yüzü de bu... Yani karaborsa döviz fiyatlarının yeniden hortlaması. Siz bakmayın her gün ilân edilmiş, dış borsalara uygun diye ilân olunan resmi kur fiyatlarına... Bugün İngiltere'de 1000 liraya 3.5 Sterlin veriyorlar sadece. Bir buçuk ay önce Sterlinin serbest borsa fiyatı 250 liraydı, bugün bu 285 liradır. Konvertibl hale gelecek Türk lirasının (!) resmi kuru ise Merkez Bankası bültenlerinde 235 lirayı hâlâ aşmadı...

2.4. Bütün bu yan maliyetlere, ekonomiyi yıkıcı yan etkilere karşın gine de dış pazarlara bir açılış, dış ilişkilerde bir iyileşme yoktur.. Dış ticaret açığı büyüyor. Geçen yılın 7 ayında dış ticaret açığı 2.2. milyar dolardı bu yılın 7 ayında aynı açık 2.9. milyar dolardır. Aradaki açık bir yılda 700 milyon dolar, 1979 a göre dış ticaret açığındaki artış ise 1.5 milyar dolar artmıştır. Dış Ticaret açığını işçi dövizlerinin artışı ile kapatılan kısmı da göz önüne alındığında 1981 de

durum 1980 yılına göre değişmemiştir, 1979 yılına göre ise çok daha geridedir.

«Dış Satım arttı» diye övünmek yanlış... «Dış Ticaret açığı azaldı» diye övünmek doğrudur ancak. 1979 dan beri de Dış Ticaret açığı azalmıyor artıyor. 1980 de 4.7. milyar dolara yükselen dış ticaret açığı bu yıl da aynı düzeyi bulacağa, hatta onu aşacağa benzemektedir. Bunun kanıtı ise ilk yedi aydaki dış ticaret açığının geçen yıldan 700 milyon dolar daha yüksek olmasıdır. Bu fazlalık aynen sürdüğünde, dış ticaret açığı geçen yıl kadar olacaktır. Artarsa dış açık geçen yıldan da yüksek olacaktır. Beğenilmeyen - bizim de beğenmediğimiz - 1979 yılı dış ticaret açığı 3 milyar dolar civarındaydı ve işçi dövizleri gözönüne alınınca açık 1.6 milyar dolara iniyordu. Aşağı yukarı daha düşük bir Milli Gelir düzeyinde ve daha yüksek enflâsyon oranları içinde, işçi dövizleri de gözönünde tutulursa 1980 yılının açığı 2.5 milyar dolardır. 1981 yılında da ihracat patlaması edebiyatına karşın gine o civarda olacaktır.

Burada bir noktayı daha belirtmek isteriz. Aslında dış ticaret açığının artış temposu Mayıs'dan bu yana düşmektedir. Bunun nedeni ihracat artışından çok piyasadaki para kıtlığı nedeniyle ithalât temposunun düşmesidir. Nitekim 1981 Ağustos ayı ithalâtı 650 milyon dolar düzeyinde kalmıştır. Eylül 1980 de 1 milyar doları aşmış bulunan ithalât bu yıl realize edilemez (*) Burada da dış ticaret açığı biraz kapanacaktır. Ama bunun gerek fiyat düzeylerinin artmasında ve gerek se Milli Gelir'de büyük olumsuz etkileri olacaktır. Bu durum aşağı yukarı resmi merciler tarafından da iti-

(*) Bu sırada Eylül ithalât rakamı geldi. Geçen yıldan 350 milyon kadar eksik. Tahminimiz şimdiden tuttu...

raf ediliyor. Şöyle ki: İlk sekiz ayın fiyat artışları yüzde 16 civarında, hatta yüzde 14 civarında ilân edilirken, son dört ay için yüzde 43 e varmak üzere yüzde 27-29 luk bir enflâsyon oranı ilân ediliyor. Ama Gayri Safi Milli Hasıla'da meydana gelecek olumsuz etkilere değinilmiyor.

2.5. Şimdi bu kısmı özetlersek:

a) İhracatta büyük gürültülerle ilân olunan artışların asıl nedeni dış dünya konjonktürüdür. Bu konjonktürle 1980 Ekiminde ihracat bir sıçrama kaydetmiş, ancak 1981 de varılan düzeye bu aylardan sonra 60 milyon dolar bile yaklaşılamamıştır.

b) Ve bu büyük gürültülerle ilân olunan ihracat artışlarına karşın ve ithalât sıkı para politikasıyle kısıldığı halde, dış ticarette durum beğenilmeyen - bizim de beğenmediğimiz - 1979 dan çok daha da kötüdür.

Bunu söyleyince verilen yanıt şu oluyor. Ya 1979 daki kuyruklar? Ya bekleyen transferler? Ya çift ödemeler? Bunlara yanıt kolay: Aslında 1979 daki kargaşa 500 milyon dolarlık kredinin zamanında işlerlik kazanamayışındandı. Temel yapı bozuklukları bugün 1980 den ve 1979 dan daha ciddidir. Bir de şuna yanıt verilebilir mi: Hem dış ticaret açığı (işçi dövizleri de hesaba katılsa) artsın, hem daha fazla dış borç ödensin, hem de dün yapılmayan transferler bugün yapılsın. Bu nasıl mümkün olur? Bir şekilde mümkün olur: Daha çok dış kredi alınarak. Bu kabul edilmelidir önce...

Laf söyleyene laf çok... «Krediyi de adama verirler!» bunlardan biri... Oysa bu krediler o tip «banka kredileri,» değil.. Hepsi IMF, OECD vd. kredileri. Ör-

neğin Hermes kredisinde, Coface kredisinde bir değişiklik yok... Nasıl değişiklik olsun ki, Batı ülkeleri gazetelerinde ilân verilerek, Türkiye'deki alacaklar «yüzde 30 a, yüzde 40 a alınır» duyuruları yapılıyor. Bunu da söyleyince, «pekiy batı basını filan kişiyi şöyle övüyor, Türkiye örnek gösterilmeli diyor. Buna da mı inanmayalım (?)», savı ileri sürülüyor. Türkiye o kadar itibarlı, beğenilir oluyor da kredilerin ciddileri neden açılmıyor? Neden Dünya Bankası bozuk çalıyor? Ve neden Türkiye Bankalarının teminat mektupları geçerli olmuyor? Ve şu gazete haberini okuyalım:

«Almanya'da 100 Türk lirasının değeri 1 Mark'a düştü». Haber başlığı 12 Eylül günlü Günaydın Gazetesinden. Böyle mi itibarlı hale geldik? Bir Markın resmi değeri 55 lira yada 58 lira ve o Mark'ın serbest değeri 100 lira... «Türk parası marktan bile güvenilir para oldu» diyenlerin kulakları çınlasın... Aynı haberde bu değer kaybının yeni olmadığı da yazılı... Yani sayın ilgilinin o demeci verdiği günlerde Mark bizim paramıza yüzde 80 e yakın prim yapıyormuş. Okuyucular bu haberi okuyup, bir de o sayın yetkilinin demecini okuyup ona mı, yabancılara mı, yoksa bize mi inanacağını belirlesin.

Dış ticaret açığıysa 1979 dan büyük... Karaborsa dövizi ise geçen yıldan fazla... Ama herkes geçinecek para bulamadığından karaborsa işlem hacmi olarak düşük... Üstelik ekonomik yapı geçen yıllardan, beğenilmeyen - bizim de beğenmediğimiz - 1979 dan daha da çökmüş. Bari dürüst, akıl karıştırıcı olunmasa...

2.6. Ekonomideki bozuk gidişi gizlemek ve geçim sıkıntılarını yurddaşa sindirmek için izlenen yöntemlerle, batı demokrasileri ailesinde bulunmak isteyen bir ülkeye yakışmaz propaganda usulleri kullanılıyor. Buna ikinci kısımda (sahife 47-50) değineceğiz. Şim-

di de gelelim bu paragraf ile Hayat Pahalılığı ve enflâsyonu ele alan paragraf arasındaki ilişkiye... Burada gördük ki, dış ticaret açığı 1979 a göre iki kat artmıştır. Bunun anlamı dışardan gelen mallarda dışarıya giden mallar arasındaki farkın iki kata çıkmasıdır. Böyle durumlarda, enflâsyonun yani fiyat artışının hiç olmaması gerekir. Başka ülkelerde «dış ticaret açığı yani dışardan gelen mal fazlası iki kat arttı ama gine de enflâsyon yüzde 35» derler.. Haklıdırlar da... Ama bizde bir kısım iktisat Hocası, aslında hızı - önemli tempoda - azalmayışına karşın, eski fiyat artış temposunu alkışlıyabiliyor.

2.7. Konu dış ticaret ve dış ödemeler dengesinden açılmışken şunu ilgili ve yetkililere haber vermede yarar var. Bugün izlenen faiz, dış ticaret ve yabancı sermaye politikaları yüzünden dışarıda Türk Parası üzerinde son derece kapsamlı ve tehlikeli oyunlar oynanmaktadır. Türk Parası şu son aylarda Avrupa piyasalarında ve bu oyunların sonucu olarak büyük değer kayıpları içindedir. Bunu haber verelim ve bazı acı sürprizlerle karşılaşılırsa biz «söyleyip yazmamış» olmayalım. (*) Özellikle 24 Ocaktan sonra çıkartılan «Garantisiz Ticari Borçların Tasfiyesi» ve «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun Uygulanması» ile ilgili kararnameler bu hileli davranışların tehlikeli oyunların iki önemli kaynağıdır. Üçüncü kaynak ise ihracat kredileri ile faiz rejimi arasında mekik dokuyan bazı davranışlardır. Bu konuda 13 Ekim 1981 Salı günlü Günaydın Ekonomi sayfasında çıkan bir yazıyı aynen koyarak, bu kısımdaki yorumumuza son veriyoruz.

(*) O günden bu güne dolar 110 liradan 150 liraya çıkmıştır. Yazdığımız gerçekleşmiştir. (İkinci baskı notu).

«TÜRK İHRACATÇISI ALDIĞI UCUZ KREDİYİ KÖTÜYE KULLANIYOR»

Atilla KARSAN bildiriyor.

FRANKFURT — Frankfurt Hali'nde toptancılık yapan ve Türkiye'den mal alan toptancılar, Türk hükümetinin ilân ettiği ihracat seferberliğinin Türk ihracatçıları tarafından kötüye kullanıldığını ileri sürdü.

Frankfurt Hali'ndeki toptancılar, Türk ihracatçılarının ihracat yapmadan ihracat kredisi almayı kârlı bir iş haline getirdiklerini ve «göstermelik» ihracat yaparak yüzde 22 gibi ucuz bir faizle alınan ihracat kredisini başka alanlarda kullanarak adeta ihracatı köstekliediklerini belirtiyorlar.

«İhracatçıda bir düzelme yok»

Yıllardan beri Türk ihracatçıları ile iş yapan toptancılar, ihracatı özendirici yönde alınan tedbirlerden sonra, Türk ihracatçısının aklını başına toplayarak Avrupa piyasasına daha çok mal sokmak için uğraştığı yolunda umutlandıklarını belirttikten sonra, şöyle konuşuyorlar: «Ancak ihracatı ve ihracatçıyı özendiren tedbirlerin alınmasının üzerinden bir yıl geçmesine rağmen, Türk ihracatçısının durumunda iyi yönde bir gelişmeye rastlıyamıyoruz. İyi yönde bir gelişme bir yana, daha da kötüye gidiyor. Biz açıkça şunu görüyoruz: Türkiye'nin ihracat seferberliği sorumsuz ihracatçıların elinde bir ihracat kredisi seferberliğine dönüştü.»

«Parayı Başka Alanda Kullanıyorlar»

Frankfurt Hali'nde toptancılık yapan Coşkun Kuyucu ise konuya daha da açıklık getirecek suçlama-

larda bulunuyor ve şunları söylüyor: «Amaçları ihracat değil kolaydan çok para kazanmak olan kişiler aldıkları ucuz krediyi şu ve bu şekilde çalıştırıyorlar. İhracat yapmak için tatlı canını sıkıntıya sokmak yerine ucuz ihracat kredisini başka alanlarda kullanmayı tercih ediyor. Ancak ihracat yapıyormuş gibi de görünmek için sırf göstermelik olarak bir yada iki kamyon mal yolluyor.

Bu malları da bir an önce elden çıkarmak için ucuz fiyata verip piyasada istikrarsızlık yaratıyorlar. Ciddi Türk ihracatçısını da böylelikle baltalıyorlar. Size zeytin örneğini verebilirim. Zeytin talep ediyoruz. Bağlantı yapılıyor, ancak iki parti mal geldikten sonra arkası kesiliyor. Tıpkı bir yıl önceki durum gibi. Ambalaj kötü, mal zamanında yetişmiyor. Malın numunesi kendisini tutmuyor. Biz de Türkiye'nin satabileceği malları başka ülkelerden alıyoruz.»

(Günaydın Gazetesi, 13.10.1981)

Konu 3

Gayri Safi Milli Hasıla

(Yukarıda ki terim bugünkü konuşma ve yazma dilimize hiç yakışmıyor. Bunu bilenlerdenim. Okuyucu Milli Gelir terimine daha tanıdıktır. Ama Gayri Safi Milli Hasıla Milli Gelirden farklı... Şöyle anlatalım: Tek tek gelirlerimizin toplamı değil Gayri Safi Milli Hasıla... Servetten harcar isek bu da girer onun kapsamına... Onun gibi, makineler, binaların yıpranması karşılığı elde olunan ürünler de girer GSMH ya. Borç alır üretim yaparsak o da girer GSMH ya... Gayri Safi Milli Hasıla böyle bir ekonomik terim. Kısa olsun diye GSMH diye anacağız. Ama şu anlatışımızdan anlayacağınız gibi ulusal servet azaltılarak GSM H artırılabilir. Dış borçlar net farkı düşülerek (GSY İH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) artmış olabilir, eksilmiş olabilir. Bu ön açıklamadan sonra konunun esasına girelim)

3.1. Üretim değerleri GSMH hesaplanırken piyasa fiyatları ile hesaplanır. Sonra yıl içindeki fiyat artışlarını bu hesapdan çıkarmak için «Milli Gelir Zımnî Deflâtörü» denilen bir sayı bu artıştan çıkarılır. Biraz açıklayalım: Piyasa fiyatlarıyla üretim toplamı (GSMH) diyelim yüzde 50 artmış, zımnî deflâtör ise yüzde 47 dir. Yüzde 50 den yüzde 47 çıkartılır, kalan yüzde 3 sabit fiyatlarla fiyat artışı olur. Pekiy bu «zımnî deflâtör» nasıl hesaplanır? Fiyat endekslerine göre... Böyle olunca GSMH artışında, bu artışın hesa-

bında en önemli etken bu fiyat artışları... Fiyat artışlarını olandan düşük gösterirseniz, GSMH yı olandan daha hızlı artmış gösterebilirsiniz. Ekonomik yöneticilerimizin fiyatların artış hızını kâğıt üzerinde gemlemelerinin bir önemli nedeni de buradadır. Aslında hele Türkiye gibi fiyat artışlarının her kesim için çok farklı olduğu bir ülkede «zımni deflâtör» bulmak çok zordur. Ne ise bunu şimdilik geçelim. Ve resmi rakamlara bakalım. Resmi ve son verilere göre GSMH 1980 de binde 7 düşmüş ve 1981 de ise yüzde 4.4 artmış olacak... Yüzde 4.4. artış ile binde 7 gerilemenin cebirsel toplamı yüzde 3.7 dir. 1980 nüfus sayımı sayılarına göre Türkiye nüfusu her yıl yüzde 2.1 artıyor. İki yılda nüfus artışı yüzde 4.2, GSHM artışı yüzde 3.7.. Demek oluyor ki birey başına düşen GSHM payı iki yılda artmamış eksilmiş... Bu en iyi olasılıkla ve en iyimser tahmin ile böyle... Çatlamalar, sıçramalar gibi parlak anlatımlar Sonra bakıyorsunuz birey başına gelir eksilmiş hem de iki yılda binde 5 oranında... Bu en iyimser hesap... Binde 5 gerileme ve ne bahasına? İki yılda yüzde 172 yi bulan (gine resmi ve en iyi yorumla) fiyat artışına rağmen... Bunun gelir bozucu korkunç etkilerine karşın... Bir de ne bahasına? Borçların korkunç bir hızla artışı bahasına... Şimdi şunu unutmayalım: Şu çok övünülen 24 Ocak Kararlarının GSMH daki etkisi, birey başına düşen payın iki yıl sonunda «binde 5» azalışıdır. Buradan devam edelim...

3.2. Dikkatli okuyucularımız belki hatırlayacaklar, bundan bir kaç ay önce Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı GSMH tahminini bir kez daha yapmıştı. Ve demişti ki: «Tahminimize göre GSMH yüzde 3.6 artacaktır. Gerçi yılın ilk yarısı çok iyi geçmemiştir ama, ikinci yarıda düzelecektir. Örneğin inşaat kesimi Toplu Konut Yasası ile canlanacaktır.» Temmuzdaki

bu tahminden sonra Boğaz'daki Palamut akını bir yana bırakılırsa, lehde bir gelişme olmuş değil. Toplu Konut Yasasına bağlanan umutlar «vuslat gine mi kaldı güzel başka bahara» denerek ertelenip gelecek yıla kalmıştır. Buğday ve genel olarak tarımsal ürünün geçen yıla göre artış hızının hesaplanandan az olduğu anlaşılmıştır. Üretim artışının sanayide çekici gücü olan Devlet kesimindeki bazı üretimler - örneğin Demir-Çelik'de ve sigarada - stok birikimleri dolayısıyla yavaşlatılmıştır. O halde Temmuzdaki varsayımlar tutmamıştır. Bu durumda Temmuzdaki yüzde 3.6 lık artış hızının geri çekilmesi gerekirdi. Oysa 3.6 dan 4.4. e çıkarılmıştır. Bunu anlamak cidden zordur. Biz Temmuzda yapılan 3.6 puanlık gelişme hızının - özellikle Toplu Konut Yasası piyasayı canlandıramadığına göre - geriye çekilmesini beklerken, baktık ki ileri alınmış.

Buna neden olarak da Sanayide gelişme hızının yılın ikinci yarısında arttığı ileri sürülmektedir. Oysa aksine sanayide ikinci yarı birinci yarıdan daha durgun geçmiştir. Şöyle ki:

a) İkinci yarıda elektrik kesintileri birinci yarıdan çok daha fazla olmuş ve bu nedenle de kapasite kullanımı yeniden düşmüştür.

b) Bazı kamu işletmeleri satışa bakmadan üretim yapmaları sonucu stok yığılmasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Örneğin sigarada, çimentoda demir-çelik kesiminde durum budur.

c) Özel kesimde kredi sıkıntısı had safhaya gelmiş ve iflaslar konkordato istemleri yoğunluk kazanmıştır. Özellikle beyaz mallar ve tekstilde adeta bir çöküntü başlamıştır.

İşte böyle bir konjonktürde, DİE Başkanı sanayide GSMH nın yüzde 8.5 arttığını ileri sürerek, Milli Gelir tahminleri ortaya koymuştur. Sanayi kuruluşları

nın devre faizlerini ödeyemedikleri bir dönemde, Türk sanayiine rekor kalkınma yıllarının gelişme hızını yakıştırmıştır. Anlamadık doğrusu bu kadarını...

3.3. GSMH tahminlerini ülkenin 1981 gerçekleriyle bağdaştırma olanağı yoktur. Örneğin tahminde inşaatta yüzde 0.5 lik bir artış olacağı öngörülmüştür. Buna bakıp da «insaf» dememek olanağı yoktur. Bir Hükümet belgesi olan Toplu Konut Tasarısı gerekçesinde bile inşaat kesimindeki gerileme kabul edilmişken, devletin resmi istatistiklerinde bile konut inşaat ve iskân izinlerinin yüzde 33-38 düştüğü (hem de 1980'e göre düştüğü) kabul edilirken, inşaat kesiminde gelirlerin arttığını kabul etmenin gerekçelerle zerre kadar bağlantısı olabilir mi? Yetkililerin beyanları ile uygun bir tarafı var mıdır?

Geçelim oradan tarım kesimine... Tarımda 1981 Temmuz tahmini buğday üretiminde önemli artışa göre hesaplanmıştır. Aradan zaman geçmiş ve bu zaman içinde buğday ve genel olarak tahıl üretiminin azaldığı anlaşılmıştır. Bu yıl zeytinde çukur senedir. Zeytin ve tahıldaki üretim düşmesini ne telâfi etmektedir? Pamuk mu? Böyle bir iddia yok. Tütün, çay üretimlerinin gerilediği resmi belgelerle kanıtlanabilir. O halde DİE Başkanlığı neye dayanarak tarımda yüzde 5 den aşağı olmayacak bir gerilemeyi kabul etmez?

3.4. Gerek 1980 ve gerekse 1981 yıllarında Dış Ticaret açığı ve işçi dövizi gelirleri bir önceki yıldan çok yüksektir. Buna karşın yatırım harcamalarının gerilediği ve hele 1979 a göre çok gerilediğini kabul etmeyen yoktur. Tüketim harcamalarının kısıldığı ise hem resmi beyandır ve hem de gerçektir. 1979 dan beri ve hele 1981 de gerek dayanıklı tüketim mallarında ve gerekse besin, giyim, kuşam ve mobilya gibi harcamalarda büyük düşüşler olmuştur. Zaten bu resmi yetkililerce kabul olunuyor da... Şimdi düşünelim

hem yatırımlar ve hem de tüketim düşüyorsa GSMH nasıl artıyor? Bir ekonomide GSMH yı meydana getiren öğeler arasında acaba yatırım ve tüketim dışında üçüncü bir kalem mi vardır? Bunu anlamayı çok isterdik...

3.5. Bir de başka açıdan bakalım. 1981 de GSMH artıyorsa (!) Nerede?. İşi 1979 dan alalım, iki yılda GSMH yüzde 3.7 arttı ise bu nereye gitti? Herhalde ücretlere gitmedi... 1979 dan bu yana fiyat artışları en insaflı resmi beyanlara göre 1981 sonuna kadar yüzde 179 dur Ücretlerin hem bu fiyat artışlarını hem de yüzde 3.7 yi içine alabilmesi için yüzde 182 artması gerekli... Acaba, yüzde 182 yi bırakalım, yüzde 120 arttığını iddia edecek var mı?

Şimdi burayı geçelim... Amortismanlar mı yüzde 182 artmıştır? Bunu hele kimse iddia edemez. Kiralar mı yüzde 182 artmıştır? Evet kira gelirleri önemli bir ölçüde artmıştır ama herhalde yüzde 182 değil. (Kaldı ki yüzde 182 arttıysa o zaman geçinme endekslerinde böyle bir şeyi gözönüne almak gerekir). Kârlar mı yüzde 182 artmıştır. (*) Herhalde bunu kimse savunamaz. Kala kala ortada faizler kalıyor. Faizler de yüzde 182 arttı kabul edelim... O da artmamıştır ama, hadi arttı diyelim... Faizlerin milli gelir içindeki payı nedir ki?

Görülüyor ki, GSMH hesaplarının böyle bir tahlile de tahammülü yoktur. Hocanın ünlü ciğer ve kedi öyküsü... Bu kadar GSMH artışı varsa bu neredeydir? Nereden gelmiştir? Nereye gitmiştir?

3.6. Aslında çekilen sıkıntıların başlıca nedeni 1980 de ve 1981 de GSMH da esaslı düşüşler olmasıdır Özellikle 25 Ocak kararlarından sonra inşaat sek-

(*) Tarımsal üreticilerin geliri mi yüzde 182 artmıştır? Hele bunu iddia edecek bulunamaz.

törü çökmüştür. Bu çöküşün oranı verilen inşaat ve iskân ruhsatlarındaki azalmayla bellidir. Azalış az buz değildir, 1979 a göre yüzde 50 yi bulmaktadır. Doğal ki bu azalış, inşaat, mobilya, demir-çelik endüstrileri için adeta bir yıkım olmuştur. Oto (binek otosu), beyaz mallar üreten endüstrilerde de durum benzerdir. Bunlardaki çöküş demeyelim durgunluk da lastik, demir-çelik, plastik, cam, boya endüstrilerinde son derece olumsuz etkiler yapmıştır. Özel kesim endüstrilerinde geçen yıla göre ve hele 1980 - 1981 döneminde 1979 a göre büyük gerileme vardır.

KİT'lere gelince: «Burada satış olur mu olmaz mı?» bakılmaksızın yapılan üretim gerçi GSMH da daha büyük gerilemeleri önlemiştir. Ama biriken stokların (sigara, demir-çelik, çimentoda) eritilmesi ayrı bir olay olmuştur. Bu yıl stok yılıdır ve bu stoklar 1982 yılında üretimi epeyce hırpalayacaktır.

Hasılada stok birikmesi, ürün birikimindeki artış GSMH yı olumsuz biçimde etkiler. Ancak bizim Devlet İstatistik Enstitüsünden bu kadar inceliklere inilmesini nasıl bekleyebiliriz? Daha da önemlisi bu ölçüde stok birikmesinin GSMH nın gelecek yıl artışını önleyeceği belliyken, 1982 için 1981 den de iyimser gelişme hızı tahmini yapmayı nasıl bekleyebiliriz?

Tarımda durum daha da beter.

3.7. Çekilen sıkıntılar, öyle savunulduğu gibi, para politikası sonucu değildir. Ne kadar sıkı para politikası izliyoruz desek buna kimseyi inandıramayız. Sanayide kredi faizlerini ödeyemeyen bir ekonomiden gelişme deyimini esirgemek gerekir. Oysa esirgenmiyor ve gelecek yıl daha da üst bir gelişme hızı düşünülüyor. Tıpkı ihracatta olduğu gibi burada da bir yorum eksiği, yanlışı vardır.

Bize göre tüketim ve yatırımda çekilen sıkıntıların

kaynağı GSMH da, üretimdeki azalmadır. İki yılda yüzde 179 artan (en iyi resmi yorumla) fiyatlara, yani şaha kalkan enflâsyona bir de bu dert eklenmiştir. Genel olarak enflâsyonist dönemde GSMH gerilemez. Ama Türkiye'de 25 Ocaktan sonra yürürlüğe konulan politikalarla bu başarıya da ulaşıldı. Ekonomi yöneticilerimiz iktisat literatürüne gerçekten yeni bir örnek eklemişlerdir. Ama biz halkımız yararına olmayan bu «yeni örnek» için kendilerini kutlayamıyoruz.

Konu : 4

Kamu Maliyesi

4.1. İllâ da bazı şeyleri beğenme merak ya da huyunda olan kişiler, son vergi yasalarıyla Devlet Gelirlerinin ciddi şekilde arttırıldığını ileri sürüp, bunu 24 Ocak Kararlarının sevap hanesine yazıyorlar. Aslında Maliye Bakanlığı da yanıltıcı ve karmakarışık açıklamalar yaparak durumun daha da karışmasına neden olmaktadır. Elimizde karşılıklı Devlet gelirlerinin tahsilâtını gösteren iki son yıllık rakamlar yok. Ama gelişmelerden anladığımız, Devlet Gelirlerinin öyle çok iyi gittiği hakkındaki iddiaların bazı durumlara uymadığıdır Şöyle ki: Kamu kesiminin Merkez Bankasına başvurularının arkası kesilmiş değil. Eylül sonuna kadar basılan para 1981 yılında 1980 e göre pek azalmış sayılmaz. Daha da önemlisi Hazine hesaplarında önemli ferahlama yok.

4.2. Kaldı ki 1981 in ilk bir kaç ayında Vergi yönetimine getirilen yeni şevk ve atılımın arkası kesilmişe benzer. Bu nedenle de geçen yılın Vergi tahsilâtına göre kaydedilen artışlar aylar geçtikçe oran olarak düşmektedir. Bu düşüş devam ettiği takdirde - ki özel ve kamu kesiminin para sıkıntısı karşısında daha da süreceğe benzer - durum pek parlak olmayacaktır.

Burada bir noktayı daha belirtelim, Eylül ve Ekim 1981 aylarında çıkarılan yasalarla, KİT lerin aylar hatta yıllardır ödeyemediği vergi borçları tahsil edilmiş gösterilip, o KİT kuruluşlarına tekrar sermaye olarak

verilmektedir. (Doğal ki bazı diğer değerler de buna katılmaktadır sermaye artırımında). Bu nedenle Eylül ve Ekim ayı rakamlarında büyük artışlar görürseniz, «bak yanıldın Kafaoğlu» demeyin. Fiilen yapılan tahsilât olmadığı halde, hesaben bir tahsilât yapılmış görünebilir. Bu ayların tahsilât rakamları ilân olunduğundan, fırsat bulabilirsek yeniden bu konuya dönebiliriz.

Kısaca belirtelim yeniden; eğer Devlet Maliyesinin ferahladığına kamuoyu inandırılmak isteniyorsa bu tahsilât ve gider rakamlarıyla değil Hazine Hesaplarının açıklanmasıyla mümkündür. Oysa Hazine Hesapları üzerinden gidilmiyor. Vergi ve bütçe gelirleri tahsilâtı o kadar artıyor da neden para basılıyor acaba? 1980 yılı Ocak kararlarından bu yana basılan para 175 milyar liradır. O yıla kadar basılan bütün paranın yüzde 88.3 üdür. 1981 yılında basılan para ise 9 ayda 83 milyar liradır. Eğer sıkı para politikası buysa acaba gevşeği nasıldır?

4.3. Bir de geleceğe bakalım. Daha doğrusu yıllar arasında, 1980, 1981 ve 1982 yıllarının vergi ve bütçe gelirleri üzerinde biraz duralım, 1980 yılında peşin vergi yoktu. Kiralarda stopaj yoktu. Tarımsal ürün alımlarında stopaj yoktu. Harç, resim, damga vergileri oranları daha düşüktü. 1981 de bu yeni vergiler kondu, vasıtalı vergilerde ve resim, harçlarda oranlar yükseltildi. Öyleyse 1980 vergi tahsilâtı ile 1981 vergi tahsilâtının mukayese edilmesi abes olur. Çünkü birinde olmayanlar ötekinde vardır. Bizi burada asıl düşünceye sevkedecek olan 1982'dir. 1982 de bu gibi ek yeni vergiler yoktur. Ayrıca ücret stopajları yeniden düşecektir. 1982'de de peşin vergi olacak, ama 1982 yılında alınacak «peşin olmayan vergiler»den «peşin ödenen vergiler» düşülecektir. Bu durumda vé hele bu para sıkıntısı sürerse bir de bazı ekonomik yönetici-

lerimizin ilân ettiği gibi Kurumlar Vergisi yüzde 40'a, Gelir Vergisi ilk basamağındaki oran yüzde 35 e indirilirse biz 1982 yılı bütçe ve hazine hesaplarının doğuracağı sonuçlardan korkarız.

Büyük gürültülerle yürütülen «Tahsilât» övünmelerine karşın 1981 yılı bütçe ve hazine hesaplarının doğuracağı durumlardan korktuğumuz gibi... Şimdi burada yazıyoruz: 1981 bütçe yılının Eylül 1981 den sonra gelen aylarında, Tekel, Gümrük ve Gider Vergilerinde 1980 den aşağı düzeylerde kalınırsa hiç şaşılmamalıdır. Sanayi işletmelerindeki, inşaattaki durgunluk, inşaat ve imalâtla ilgili vergilerde, beklenmeyen sonuçlar getirebilir. Zaten Ağustos başından bu yana Maliye yetkilileri artık tahsilât artışı ilân etmekten vazgeçmişe benzerler. Bunu da hayra alâmet görmüyoruz.

Özellikle «Vergi reformu yaptık, vergi tahsilâtını artırdık» övünmelerini biz erken övünmeler olarak gördük, görüyoruz. Bu yolla sosyal adalet sağlandığı da doğru değildir. Şimdi bunu görelim.

4.4. Ücretlerde vergilerin yüzde 40 a indirilmesinin çok büyük bir ferahlık sağladığı söylenemez. Nedenini hemen yazalım: Asgari ücretin 10.500 TL ya yükseltilmesiyle ayda 10.500 liradan 83.000 liraya kadar olan ücretler hep yüzde 40 vergi oranına uymaktadır. Dünyada bu kadar düz bir vergi tarifesi yoktur ve böyle tarifeli bir vergiye gelir vergisi deme olanağı da yoktur. Böyle tarifenin de ücretlileri adaletsizlik duygularıyla karşı karşıya bırakacağı herhalde kesindir.

Kaldı ki Gelir Vergisi yoluyla vergisi hafifletildiği ilân edilen memurların Emekli Sandığı primleri ile işçilerin SSK primleri artırılarak, ayrıca 9 ayda on milyarlarca para basılarak, hayat pahalılığı artışları dolayısıyla, bir elle verilen diğer elle fazlasıyla alınmıştır.

Sakatlık uygulamalarında ortaya çıkarılan güçlükler, kıdem tazminatlarına getirilen sınırlamaları buraya katmıyoruz. Kaldı ki ücretliler ferahlık getirildiği ilân olunurken, toptancı tüccara miktarı ne olursa olsun mal satan küçük tarım üreticisine yüzde 5 (satış bedeli üzerinden) vergi getirilmiş, küçük tüccar ve zanaatkârların vergileri büyük şekilde artırılmıştır.

Gine kaldı ki, büyük tüccarlar ve kurumlar, para darlığını ve benzer nedenleri ileri sürerek vergilerini ödemede ihmal göstermişler ve yük gene emekçilerin, son zamanlarda moda haline gelmiş terimiyle «orta sınıf»ın (neyse bunun anlamı?) üzerinde kalmıştır. Size şurada şu kadarını açıklayalım: 1981 yılı vergi hesapları, tahsilât rakamları çıkınca bunun 1980 ve hele beğenilmeyen - bizim de beğenmediğimiz - 1979 yılı verileriyle karşılaştırılmasını çok isteriz. Ama ciddi ve aldatıcı olmayan verilerle...

İYİ VE KÖTÜ NİYETLİ YANLIŞLAR

İkinci Kısmın Önsözü

Bir büyük Holding'in en büyük iki ortağından biriyle konuşmaktaydık, şöyle diyordu:

— Herkes biliyor ki işler iyi değil. Ekonomi batağa gidiyor. Ama resmi toplantılarda bunlar söyleneceğine, «istikrar geldi», «enflâsyon gitti» gibi sloganımsı alkışlarla iş kapatılıyor.

Gerçekten iş alemi açısından durum bu... Bizim özel kesimimiz güçlü değil... Bir resmi dairede, bir devlet bankasında, takıntı kendini sarsar. Bu nedenle de, gidişi yakın olmayan, kendisinin kısa ömür biçmediği iktidarlarla pek arasını bozmak istemez. Filanca bakana bağlı lisansı vardır, filanca müsteşarda Teşvik Belgesi vardır, bir falanca umum müdürde tahsis belgesi başvurusu, kredi başvurusu vb. vardır. Ve özel kesim ne kadar övünse, devletin sadece desteğine değil kayırmasına bel bağlar. Bu nedenle uzun ömür biçtiği bir yöneticiyle, bir iktidarla kötü kişi olmak istemez.

Çok değerli özel kesim patronu dostumun durumu anlatışı, tipik bir davranışın özetinden başka bir şey değil... Bunu ilerde anımsamak üzere buraya not edelim...

Bir kısa iktisat anlayışı daha var. Olayları hep

bölüşüm açısından, ama yalnız bölüşüm açısından ele alır. Ekonomik konjonktür kötü mü gidiyor? «Gitsin, batsınlar zaten beleşten kazanıyorlardı», edebiyatı alır yürür. O nedenle siz «Yahu piyasa bozuk!» dediniz mi, karşınıza «aman batsınlar da enflasyon olmasın» diye çıkarlar. Hem batışların, hem enflasyonun arttığını anlatmak için akla karayı seçersiniz. Bu da çok yanlış bir anlayış... Konjonktürde iş yerlerini kapanmaya ya da hacmini daraltmaya zorlayan unsurlar ve bu kapanma ya da daralmaları işçinin, halkın yararına değildir. «Çok kazandılar, çeksin keratalar!» kadar yanlış bir şey yoktur. Çünkü, enflasyonda, zincirleme iflaslarda da «keratalara!» birşey olmaz. Olan işçiye ve son zamanın moda deyimiyle «orta sınıfa» olur. Böylesine hafife alarak Türkiye'nin sorunlarına eğilmek halkımıza bir şey kazandırmaz. Ülkeye bir şey kazandırmaz. Bu kısımda bu işin polemiğini de yapacağız.

En ilginci bu çok zararlı yorumun basında geniş yaşama alanı bulması ve hele hele ekonomik yöneticilerimizce üzerine benzin dökülerek ateşlenircesine kışkırtılmasıdır Ekonomide önemi birinci derecedeki bir yetkilinin «villalarınızı satın firmalarınızı kurtarın», «kolay kâr zamanı geçti» gibi sözleri bunun en iyi kanıtıdır. Halka karşı, ona dönüp onu koruyormuşçasına, iktisadi olarak adil bir düzen getirilmiş, ya da getirilecekmiş gibi sınıfsal kışkırtmalara —esefle belirtelim— bir kısım basın çanak tutuyor. En azından büyük kısmıyla ona alet oluyor. Bu nedenle 2. kısım, bu yanlışların düzeltilmesine ayrılan bu kısım, halkla ekonominin ilişkileri, bu tutumun halka ne şimdi ne de yakın ve uzak gelecekte hiç bir yararı olmayacağı konusu ele alınarak başlayacaktır.

Son olarak şu «alternatifi yok» konusu ele alına-

caktır. Alternatif akımlar arasında bocalayan ekonominin şok akımına bağlanışı ve bunun bir kader gibi, değişmez gidiş gibi gösterilmesi eleştirilecektir. Türkiye'nin kaderi gerilemek, işsizlik, ve daha acısı «enflâsyonla birlikte yürüyen işsizlik» değildir ve olamaz. Bunu anlatacağız. Daha doğrusu bunu son kısımda anlatıp, bu kısımda bu yoldaki demogojilere değinip bunların içyüzünü açıklayacağız.

Konu : 1

«Batsınlar Keratalar» Formülü

1.1. Bundan önceki kısımda belirttiğimiz gibi ülkemizin derdi ne faizlerin yüksek oluşudur, ne de fazla kâr hırsı ile gözleri dönmüşlerin ekonomide ılımlı kârlara razı olmamasıdır. Ülkenin asıl derdi 1980 ve 1981 yıllarında (1979'da başlayan) gelir, daha teknik deyimle, GSMH azalışının hızlanmasıdır. GSMH'daki gerileme gerçekten ekonomimizi kasıp kavurmaktadır. Bu bir numara (!), bir gösteriş değildir. «Vaktiyle çok kazandılar, batsın keratalar» edebiyatı da ciddiyetsiz bir davranıştır, ne yurtseverliğe, ne solculuğa, ne de Marksizme sığar.

Şundan dolayı sığmaz: Eksilen ulusal yatırım parkının üretimidir. Bundan işadamı da zarar görür ama asıl zarar gören işçiler, memurlar, küçük köylüler olur. Açıkça belirtici bir soru soralım: 1980 ve 1981'de bütün bu gerilemeler oluyor, kârlar azalıyor, emekçiler ve küçük köylüler mi daha çok sıkıntıyı omuzladı? yoksa, iş adamları ve aracılar mı? Ekonominin çarklarının iyi işleyip işlemediği bir şeydir, bu çarklardan çıkan ürünün kime paylaştırılacağı ayrı bir şeydir. Şundan dolayı da Marksizme sığmaz: İş adamları için iyi olan her şey toplumsal olarak mutlaka iyi değildir. Ama iş adamları için kötü olan her şey topluma mutlaka yarar getirmez.

Bizim 20 yıllık yazdıklarımızı okuyanlar, herhalde bir körükörüne, hatta herhangi şekilde özel ke-

sim savunucusu olmadığımızı bilirler. Ama Özel Kesim ile özel kesimin elinde bulunan üretim kapasiteleri ayrı ayrı kategorilerdir. Özel kesimin elindeki üretim kapasitelerini bir yana bırakalım, kamu kesiminin elinde olan üretim kapasiteleri de bu politikalar içinde üretim ya da verimlilik düşüşü içindedir. Yani olan sadece «keratalara!» olmuyor.

1.2. «Çeksin keratalar» diyenler, «keratalar!»ın nasıl yaşadığını bilmeyenlerdir. Türkiye'nin geldiği gelişme aşamasında, geçim için ayrılan fonlarla işletme için ayrılan fonlar ayrıdır. Sınırlı, konulan sermaye ile sınırlı işletmeler batınca o şirketin hissedarı olan «keratalar!»a bir şey olmaz, geçimine ayrılmış fonlarla (kira, Devlet Tahvili, Faiz gelirleri) «keratalar!» aynı parlak yaşantılarını sürdürürler. İnanmıyorsanız iflas eden, konkordato yapan birkaç kuruluşun iş sahiplerinin yaşamlarına bir bakın.

Kaldı ki bunların bir kısmının dışarda geçim sağlayacak servetleri vardır. Bu servetlerle yaşamlarını eskisi gibi, yurt dışında da sürdürebilirler. Alıştıkları yaşamlar içinde Avrupa'da kayak sefaları, kumarhane sefaları da vardır. Onların keyfine kısa sürede halel gelmez. Onların uğrayacakları en büyük ceza ancak Yahya Demirel'in sefaleti (!) olabilir. O sefaleti görünce de herhalde Hoca'nın «Biraz da biz ölelim!» tekerlemesi akla gelebilir.

1.3. Ama o çöküşün, üretim gerilemesinin en büyük cezasını batan, ya da iş hacmi daraltılan şirket ve işletmelerde çalışan işçiler ile onlara büro hizmeti gören memurlar, vergilerini onlardan alan Devlet görür. Sosyal Sigorta Kurumları görür, devlet kuruluşları ve devlet bankaları görür.

Bunu farkedememek bir basın organı için mazur görülebilir. Ama bir hükümet yetkilisinin «villalarınızı satın, işletmelerinizi kurtarın» sözü ile bir çeşit

servet düşmanlığı demeyelim, «servet kıskançlığı»nı basın sütunlarına getirmesi düşündürücüdür. İdeolojik yanı bir tarafa bırakalım, iş sahipleri o kadar saf (!) değillerdir. Alışılmış yaşam biçimlerini öyle kolay kolay değiştiremezler.

Hadi diyelim ki «villaları satıp işletmelerine yatırmaya» karar verdiler. O villaları kim alacak? Yoksa yurtdışından mı gelip alacaklar. Bu varit olmadığına göre, işletmelere yatırılan fonlar nasıl artırılacak? Öyle ya, kâr edenler gidip o villaları alacaklar (işçi memur alamayacağına göre) o halde o kadar kâr işletme fonlarından eksilecektir. Milli Gelir hesaplarında biz bu çeşit harcamalara «transfer harcamaları» deriz. Yani Milli Gelir hacminde değişiklik yapmayan harcamalar. Bir ekonomik yönetici iktisat konularına herhalde böylesine yabancı olmamalıdır.

1.4. «Kolay kâr devri geçti» sloganına da biraz değinmek isteriz. Kolay kârlar elde olunan zamanlar olmuştur geçmişte... Ama şimdi de var bunlar... «Paraları deve yapan bankerler»den kolay kazanç elde etme yolu var mı? Acaba bunların mı zamanı geçti? Bizim bildiğimiz bu, 30 Temmuz Bankacılığından sonra başladı. Ama ben bildiğim başka kolay kâr gerçekleşmelerini burada anlatayım:

a) Bilindiği gibi, bir «Garantili olmayan ticari borçlar» sorunu var. Böyle bir alacaklıyı bulan bir muteber, gider bu alacağın yüzde (en fazla) kırkını karaborsadan öder. O alacaklıdan alacağını bay Muteber'in filan, feşmekan biçimde kullandığına dair belge ve ferâgatı alır. O kâğıtları Merkez Bankası'na arzeder ve alacağın Merkez Bankası'nda bloke edilmiş kısmına sahip olur. Kâr birkaç aylık mesaiye karşılık, konulan sermayenin yüzde 150'sidir.

Böylesine «kolay» bir kazanç yolu 24 Ocak kararlarını izleyen düzenlemelerle mümkün olmuştur. Geç-

mişte de benzeri yoktur. Pardon bir benzeri daha vardır. Kur farklarının özel borçlular hesabına Devlet Hazinesinden ödendiği —yasaya dayanmayan bir biçimde ödendiği— DÇM uygulamalarında...

b) Bir örnek daha verelim. Bir Bay Muteber Şirketi, 15 milyon dolar ihracat yapacağım diye kredi alabilmekte ve bu kredinin 10 milyon dolarına karşılık 8 milyon dolarlık malı sevkedip, kalan 2 milyon doları karaborsadan farkla alıp Türkiye'ye getirmekte. Ayrıca 5 milyon doları da —gelecek ihracata mahsuben— diye eski çift ödemelerden biriken paralardan getirip, ihracat yapmadan Türk parası krediyi yüzde 60-70'e bir firmaya devredebilir. «İhracatı teşvik edeceğim» sloganıyla faiz farklılaştırılması bu dereceyi bulursa, olacak budur.

c) Tarımsal ürünlerde prim ödememek için yapılan kaçak ihracatın dilden dile gezdiği de ayrı bir olgudur. Özellikle geçen yıl fındıkta vurulan vurgunun haddi hesabı bulunmadığı dillerde gezmektedir.

d) İzmir ihracatçılarının, bu yıl düzme ihracatçı firmalar fiyat keserek bellerini kırmıştır. Bu yeni ihracatçıların fiyat kırışından doğru dürüst ihracatçıların neler çektiği de ayrı bir konudur.

1.5. Sanayici ve iş adamlarına bakılırsa, (hiç olmazsa çoğunlukla) derler ki, «efendim 24 Ocak kararları doğrudur, ama şu yüksek faizler olmasa...» Oysa yüksek para faizi politikası olmasaydı belki çoğu iflas ederlerdi. Kendilerini kısa bir zaman için çökmeden kurtaran yüksek faiz politikasıdır. Çünkü bu sayede bankalara mevduat artışı olmuştur, bu artışla krediler de fırlamış, firmalar yatırım için değilse bile «yaşamlarını sürdürme» için gerekli kredileri bulabilmişlerdir. Yüksek faiz politikası o tam yanlış 24 Ocak kararlarını yürütebilmek için geçilmesi gereken bir zorunlu politikaydı ve hâlâ öyledir. 24 Ocak

kararları olmasaydı firmalarını ayakta tutamazlardı.

Ancak şu sorulabilir: Yani siz bu yüksek faiz politikasını beğeniyor musunuz? «Asla»dır bizim yanıtımız. Biz sadece şunu söylüyoruz: 24 Ocak kararları bir şeyleri bozmuştur ulusal ekonomi denilen bütünde.. Bu bozukluğu düzeltmek için ya da bir miktar daha yürütebilmek için, yüksek faiz politikası denen yeni bir zahmetli —ama sonucu belirsiz— bir tamire başvurulmuştur. 24 Ocak kararlarını beğenip, yüksek faiz politikasını beğenmemek bir çelişkidir.

Şöyle anlatalım: 1979 yılı sonunda piyasada dolaşan banknot miktarı 180 milyar lira civarındaydı. 1979'dan 1981 Eylülüne yaşam bahası en az yüzde 204 artmış, yani 1979 sonu 100 itibar edilirse 1981'de 304 olmuştur. Paranın dolaşım hızı aynı kalmak şartıyla aynı milli geliri tutabilmek için 1981 Eylülünde 1979 sonuna göre 3.04 kat para bulunmalıydı. Yani 1979'da 180 milyar lira olduğuna göre, 1981 Eylülünde 540 milyar lira... Bu hacimde bir para basımı için IMF'den içerdeki çevrelere kadar çeşitli karşı koymalar çıkabilirdi. Bunu bilen ekonomi yöneticilerimiz, bankalara uğrayan parayı artırarak paranın dolaşım hızını artırmak istediler. Üç aylık mevduata da «vadeli mevduat» adı verilince, IMF ve herkes yanıltılabilirdi... Aslında yapılan budur. Paranın dolaşım hızı artırılarak basılan para 370-380 milyar lira civarında tutulmuştur.

Tutulmuştur, ama bu kez de yatırıma giden paralar «firmaların cari ihtiyaçlarına» gider olmuş hatta bir kısım yatırımlar atıl bırakılarak, hatta tasfiye edilerek firmalar buradan gelen fonlarla ayakta tutulabilmiştir. **Yani ekonomi alanındaki yöneticilerimiz yarını yiyerek bugünü kurtarmaya uğraşıyorlar.** Bu konuya daha geniş değinelim.

Konu : 2

Firmaların Hâli

2.1. En ciddisinden en küçüğüne firmalarımız son derece sıkışık durumdadırlar İşlerini döndürmek için dış kaynak (kredi) aramakta, bulamamakta, bulunca da bu kendilerine çok pahalıya malolmaktadır. Bir ülkenin ekonomisini ayakta tutacak şey, firmaların rasyonel bir sermaye yapısında olmalarıdır. Oysa bu yapılar gitgide bozulmaktadır. İstanbul Ticaret Odası'nca yürütülen bir araştırmaya göre, firmaların özsermaye oranlarının yüzde 10 civarında olduğu belirmektedir (Bunu Ticaret Odası sayın başkanı bir seminerde ifade etmiştir). Ekonomik olarak özsermaye oranının yükseleceği umulmuş ve yüksek faiz politikasından bu beklenmişti. Ne var ki, firmaların sermaye oranları enflasyonlar döneminden çok daha düşük düzeylere inmiştir. Sadece sanayi firmalarında değil, bankalarda da durum böyledir. Bankaların ankesleri çok düşmüştür. Bir bunalım ve panik halinde mazallah ne olur bilinmez.

2.2. Sermaye ve firma yapısı sağlamlığının bozulması enflasyon dönemlerinin en önemli ayırıcı niteliğidir. Öyleyse, enflasyon oranı düşüyorsa, neden firmaların özsermaye/yabancı sermaye oranları bozuluyor? Bunun yanıtı basit, enflasyon oranı düşmedi de ondan... Bunu yukarıda anlattık. Ama burada Dünya Gazetesi'nin 19 Ekim günlü sayısında çıkan

Ege Bölgesi Sanayi Odası Başkanı Adıgüzel'in demecine değineceğiz. Demeci buraya aynen aktarıyoruz.

«PARA KREDİ DARLIĞI ÜRETİMİ DURDURACAK»

İzmir (Dünya) — Ege Bölgesi Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı Yılmaz Adıgüzel, Ege'deki sınai işletmelerin ciddi ve tehlikeli bir para ve kredi darlığı ile karşıkarşıya bulunduğunu, gerekli düzeltici önlemlerin süratle alınmaması halinde, bir çok işletmenin üretimini tamamen durdurmak ve ihracattan vazgeçmek zorunda kalacağını öne sürdü.

Adıgüzel, para-kredi darlığı ve pahalılığının üç önemli yanlış uygulamadan kaynaklandığını belirterek şunları söyledi:

«Herşeyden önce ihracatı geliştirmeye, üretim ve yatırımları hızlandırmaya yönelik selektif kredi sistemi, daraltıcı para ve kredi politikası uygulamaları dışında tutulmadığı için ekonomiyi canlandıracak çalışmalara gereği gibi yönelmek mümkün olmamakta, dolayısıyla sürükleyici sektörler de bunalıma girmektedir. Bu arada, Merkez Bankasının para ve kredi piyasalarından aşırı derecede fon emmesi, hem para ve kredi darlığının, hem de para ve kredi pahalılığının önemli nedenlerinden biridir. Merkez Bankası bir eliyle verdiğini, diğer eliyle geri almaktadır. Üçüncü önemli dengesizlik ise, vadesiz ticari mevduattaki aşırı kabarmadır. Bu yıl Eylül ortaları itibariyle vadesiz ticari mevduat yılbaşına göre 63 milyar lira artarak 307 milyar lira gibi çok yüksek bir rakama ulaşmıştır.»

Yılın ilk dokuz ayı itibariyle geçen yılın aynı dönemine oranla banka kredilerinde 360 milyar lira artış olduğunu, ödenen devre faizleri ve diğer finans-

man masraflarının ise 380 milyar liraya yaklaştığını da açıklayan Adıgüzel «Sınai işletmeler öz kaynaklarını ve otofinansman imkânlarını artırmak için her çareye başvurmuşlardır. Fakat mevcut uygulamadaki aksaklıklar yüzünden rahat bir nefes almak imkânını bulamıyorlar» dedi.

Görüldüğü gibi sanayici gerçek sıkıntı içindedir. Bu sıkıntılar çeşitli şekillerde ortaya çıkarak piyasayı daha da bozmaktadır.

a) Muvazaalı ihracat ve ihracat kredisi işlemleri arttığından kimin elinin kimin cebinde olduğu belli değil. Son örnek olarak 19 Ekim tarihli bir İstanbul Gazetesi'nde çıkan, İran'a giden Perma Sharp'ların Türkiye'ye tekrar dönüp, iç fiyatların yüzde kırkına piyasaya sürüldüğü haberini burada vermek isteriz. Demek oluyor ki, Türkiye'deki firma bunu % 60 iskontoyla dışarıya satıyormuş. Şimdi böyle anormal bir piyasada Gelir ve Kurumlar Vergisinin hakkıyla alınabileceğini umar mısınız?

b) Firmalar faizler pahalı olduğundan artık kredili satışta, senet ve vadeli çeklerde akla gelmez aksiliklerle karşılaşmaktalar. Borçlarını doğru dürüst ödeyen firma sayısı, güvenle iddia ediyoruz, yüzde 10'u bulmaz. Protesto, vadesinde ödenmediği için bankalarca provizyon verilmemiş, ünlü deyimi ile «arkası yazılı çekler» normal, alışılmış işlemler halini almıştır. Firmalar, alacakları için iflas ve konkordato ile takip yoluna gidememekte, borçlusunun konsolidasyon (*) talebine uymaktadır. Bu talepler sonucu, alacaklı firmaların ve bankaların konsolidasyon ve temditleri ile ticari borçlar toplamı çığ gibi büyümektedir... Bazı alacaklılarına karşı, borçlu fir-

(*) «Vadeden sonra ödeme ya da vadeleri uzatma»nın teknik adı konsolidasyondur.

malar: «Çok sıkıştırırsanız konkordato ilan ederim» diyecek kadar işler çığırından çıkmıştır. Bankaların durumu da bu nedenle daha parlak değildir.

c) Eskiden icraya verilen bir borçlu, hemen alacaklısının avukatına koşar, borçları için bir çözüm formülü hazırlardı. Bugün böyle bir durum yok. Alacaklı, borçlusuna neredeyse yalvarıp, kendisinin diğer alacaklılar arasında öne geçirmesini istemektedir. Böylece piyasanın krizi artmakta, takipten korku azalmaktadır.

d) Bankalara bir çok firma devre faizlerini (her üç ay sonunda ortaya çıkan faiz yükü) ödeyememekte. Bankalar üstüne gidememektedir. Gitseler panik başlayacaktır. Bu nedenle bankalar faiz kadar krediyi artırmakta, faizi tahsil etmiş gibi göründüğünden gider vergisini ve fon ödemelerini kendi ankesinden karşılamaktadır.

İşte dışa açılacağı, yani dışarıdaki firmalarla yarışacağı hergün tekrarlanan firmalarımızın durumu böyledir.

2.3. Maliyet yapıları da iç açıcı değil... 1981 yılında faizlerin maliyet yapısındaki yeri, 1980'e ve hele daha önceki yıllara göre çok büyümüştür. Bu suretle ortaya çıkan maliyet yapısıyla oluşan ürünler dış pazarla rekabet bir yana, tek başına yaşama şansını da yitirme yolundadır. Eskiden, faiz oranları düşükken ortaya çıkan stok fazlaları, bu kez firmaların başına büyük dert olmaktadır. Dışarıyla rekabetin en önemli gereği olan; yeni teknoloji uygulamasına geçiş, yeni yatırımlar gerektiriyor. Bu faiz maliyetleri ile de buna olanak bulunamıyor. Yatırımlarda 1980 ve hele 1981'de ülkenin düştüğü durum cidden hazindir, özellikle sanayi alanındaki yatırımlar açısından.

Planlama uygulamasında yatırımların nasıl gitti-

ğini belirleyen iki somut ölçü vardır: Bina inşa ve kullanım ruhsatları ve Sanayi Kalkınma Bankasından istenen krediler. Yapı kullanım izinleri hakkında, yapı inşaat izinlerinde gerileme çok açıktır. Sanayi Kalkınma Bankasında ise, bankanın onayladığı kredi hacmi olsun, kredi isteyenlerin talep hacmi olsun büyük gerilemeler kaydetmiştir. Büyük dersek, gerilemeyi öyle yüzde 10, yüzde 20 gibi önemli gerilemelerin de ilerisinde bir oran düşünmelisiniz... Azalış yüzde 56'dır. (*) İnşaat ruhsatlarında yüzde 38, sanayi yatırım kredilerinde yüzde 56 gerileme.. Ve böyle bir ülkede, bu kadar sarih ekonomik çöküş rakamları varken, alarm zilleri çalacağına «ekonomide köşeyi döndük». boş övünmeleri...

Bir ekonomi eğer biçim değiştiriyorsa, o büyük yatırım artışlarıyla olur, oysa ülkede yatırımlar azalıyor ve bir kısım yatırımlar çözülüp harcanıp firmaların yaşatılmasına çalışılıyor. Firmaların özsermayelerinin azalmasının nedeni budur, anlamı budur.

2.4. İhracat bir yarıştır, bu yarışa girilirken de firmaların yapılarının bu yarışa dayanıklı olması gerekir. Bir firma yapısı ortalaması düşünün ki, faiz ve banka giderleri işçilikten çok fazladır. Böyle bir firma yapısıyla ihracat seferberliği nasıl yapılır? Doğrusu bunu anlamak güçtür. Bu neye benzer bilir misiniz? Ayakları boynundan kısa bir atla hipodroma çıkmaya... Bu at yenik düşmeye mahkûmdur.

Şimdi başka bir tahlil yapalım: Faiz maliyetleri artıyor, peki bu maliyet artışını kimler ödüyor? Kesinkes ücretliler ve maaşlılar. Bazı yazarların ve iktisat bilgiçlerinin sandığı gibi yüksek faizler orta sınıfa —ne demekse— yarar sağlamaz. Eline 3-5 kuruş geçiren bir kişinin onu bir bankere vererek elde et-

(*) Milliyet, 24 Ekim 1981 - Sahife: 4.

tiği gelir fiyatlara binerek tekrar karşısına geçim maliyeti olarak çıkar. Bu bir...

İkinci olarak yüksek faiz maliyeti, taksitli satışların sonu demek olur. Yani ortalama gelir oranına yakın gelir elde edenlerin dayanıklı tüketim malı —soğutucu, çamaşır makinesi, halı-kilim, binek otosu— alması bir hayal olur. Bunu rakamlarda da görüyoruz. 1981 yılının ilk altı ayındaki buzdolabı satışı 1979'un yüzde 30, televizyon satışı 1979'un yüzde 45, otomobil satışı yüzde 35 gerisindedir. Halı-kilimde bu eksiliş daha açıktır. Faizler orta sınıfı —ne demekse— böyle mi kalkındırıyor? Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez 1980 yılında evlenmeler bir önceki yıla göre gerilemiştir. Bu mu halkın refahının artması?

2.5. Faiz oranlarının artışı ve buna paralel olarak mevduatın artışını yorumlayış biçimi ise, gerek iktisatçı mesleğine ve gerekse ülkedeki iktisat bilgisi bakımından onur verici olmamıştır. Bazı profesörlerimiz bu artışı bir ulusal tasarruf artışı gibi yorumlamışlardır. Bu ise iktisat ilmi açısından herhalde övünülecek bir şey değil. Aslında mevduat artışı ile tasarruf artmaz. Bankadan onu kredi olarak alanların kullanışlarıyla ya «tüketim» ya da «yatırım» şeklini alır. Bankadan kredi alanlar ise bunu firmanın dönmesinde kullanmışlardır. Böyle olunca da «yatırım» değil «sökülüm» söz konusudur. Bunu ilk olarak bir açık oturumda Tarabya'da ortaya attık. Sonra da birkaç yerde yazdık. Daha sonra Sayın Dr. Öztin Akgüç birkaç yerde yazdı. Böylece estirilen zafer havası artık eskisi kadar uyutucu olmuyor. Yüksek faiz bugün yurddaşın bağrına saplanmış bir hançerdir. Yatırımı caydırıcı, sırtüstü yatıp para yemeyi kışkırtıcı bir politikadır.

2.6. Bu politikanın kurbanı sadece sanayici değildir. Bankalar da kendilerinin hızla aşağıya sürük-

lendiği bir eğik düzey üzerindedirler. Bankalar herşeyden önce sert banker rekabetiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu rekabeti kıramamışlardır. Çünkü Bankalar elde ettikleri her gelirden gider vergisi öderler, Merkez Bankası fonlarına para yatırırlar. Bankerlerin ise böyle bir endişesi yoktur. Böyle olunca Bankalar, kendi mevduat sertifikalarını bankerler eliyle sattıracak kadar bu kesime muhtaç duruma düşmüşlerdir.

Konu : 3

Banka ve Bankerler

3.1. Paraya olan istem —talep— artmıştır. Neden? Fiyatlar yüzde yüzseksen artarken satışlar azaldığı için... Paraya —krediye— talep artınca para sıkıntısı daha da artmıştır. Bu durumda küçük birikimleri —buna tasarruf demiyeceğiz, çünkü mevduat tasarruf değil birikimdir— çekebilmek için bir serbest piyasa doğmuştur. Bunun adı Banker piyasasıdır. Birikimler, bankalara doğrudan doğruya değil, yukarıda anlattığımız gibi «mevduat sertifikaları» aracılığıyla ve bankerler kanalıyla gelmeye başlamıştır. Bu mekanizmayı biraz açalım.

Bankaların verdiği faizler ve ödünler, bankerlerinkinden geri kaldığından, bugün bankalar henüz banka kasasına girmemiş paralara karşılık da, mevduat sertifikası çıkarmakta, bunu vadeyle bankerlere vermekte —ya da peşin ise iskontoyla— ve henüz banka ankeslerine girmemiş sertifika karşılıklarını da çoğu zaman mevduat gibi göstermektedirler. Bankerler bu mevduat sertifikalarına bankaların sağladığı faizin üstüne bir ek faiz koyarak halka yansıtmaktadırlar. (*)

Doğaldır ki bu tip çalışmanın da bir çok muhasebe kaydırmaları olması gerekir. Bu mevduat sertifikalarının karşılığı olan mevuattan banka sistemi gereğince Merkez Bankasına yatırılacak fonların hesabı ve tevdiatında çeşitli çelişik ve gerçeği yansıtma

(*) Bakınız «Bankerler Olayı» adlı kitabımız.

yan muhasebe usullerine gidilmiş olması da muhtemeldir. Yani şunu söylüyoruz: Gayri hakiki, gerçek olmayan istatistikler arasına, 24 Ocak kararları bütününün sihirli eli sayesinde, banka hesap ve istatistikleri de girmiştir.

3.2. Bu esasın dışında bir tahvil ya da banka mevduat sertifikası karşılığı olmadan kendi bonosu ya da firma çeki ile para alan ve satan bir diğer banker türü de ortaya çıkmıştır. Böylece bir üçüncü faiz fiyatı ve üçüncü faiz piyasası ortaya çıkmaktadır. Daha da kötüsü Maliye Bakanlığınca yapılan son düzenlemeyle bu tip bankerler, yasa dışına çıkarılmış bulunmaktadır. Yani yeraltına geçmişlerdir. Bu kimselerin firmalara uyguladıkları ödünç para verme faizleri yüzde 15 (ayda) ve para alırken para sahibine verdikleri faiz yüzde 10 (ayda) civarındadır. Doğal ki bunların gider ve gelir vergisi eski Kazanç Vergisi deyimiyle «Mektum-gizli» kalmaktadır. Böyle bir uygulamanın gelir ve kurumlar vergisi başta olmak üzere vergi sistemimizde açacağı rahneleri bir yana bırakalım, firma yapısını, sanayii uçuruma götürdüğünü görmemek olanağı yoktur.

Küçük firmalar bu üçlü faiz makasında hazırdan yemektedirler. Büyük kısmıyla orta ve küçük firmalar fiili bir «tatil-i tediyat'a» yani «ödemelerin kesilmesi»ne girmişlerdir. Bu durum sadece bu firmaları değil, bunlardan alacağı olan firmaları da yüksek para maliyetleriyle para sağlama yoluna itmiştir. Bu itiş ile de faiz maliyeti aylık yüzde 20 ile para arayanlar, yeraltı bankerlerine yönelmişlerdir? Bunların hepsi göklere çıkartılan 1 Temmuz faiz politikasının doğal ve dolaysız sonucudur.

3.3. Dolaylı ~~ile sonuç da~~ doğan yapay üçlü faiz piyasasının gelecek yıl vergi gelirlerine yapacağı olumsuz etkilerdir. Bu etkiler şöyle özetlenebilir:

Tefecilikten büyük kazançlar sağlayanlar, hatta nominal değerin altından banka sertifikası, tahvil alıp para toplayıp faiz veren borsa bankerleri bu gelirlerin bir büyük kısmını defterlerinde isteseler de gösteremezler. Oysa bunlar firma maliyet hesaplarına girmişlerdir. Maliyet hesaplarına giren bu giderleri sanayiciler de defterlerine geçiremezler. Geçiremeyince yapılacak şey, bir kısım satışları da kayıtlara geçirmemektir (ya da büyük zararlar göstermektir. Ama bu da bankalara verilecek bilançoların olumsuz çehre kazanmasına neden olacağından bu yola daha az başvuracaklardır). Bu da vergi gelirlerini iki taraflı azaltan bir uygulamadır.

3.4. Ekonomik yöneticilerin yüksek faizlerin stoklanmayı azaltacağı varsayımı da doğru çıkmamıştır. Stoklar şimdi, bu yıl, 1980'e göre ve hele daha önceki yıllara göre büyük ölçülerde (örneğin 1979'a göre yüzde 100) artmıştır. Bunu sigaradan, demir-çeliğe, seramikten otomotiv ürünlerine kadar görmek mümkündür. Bankalar bir yandan işletme ihtiyaçlarını, öte yandan ise stokları ve ödenemeyen banka faizlerini finanse etmek zorunda bulunuyorlar. Bu zorunlulukla ve ağır bahaya aldıkları paraları plase edebilmek için, konkordato'ya girecek, hatta girmiş firmalara bile para (kredi) verme durumuna girmişlerdir. Piyasada sallandığı söylentisi çıkan firmaların adları birkaç yıl önce böyle dedikodulara karışsaydı, herkes güler geçerdi. Fakat bugün gülünemiyor..

Yine aşırı stok sorununa gelelim: 1981 yılında ülkenin bir çok fabrikası (örneğin Bozöyük Seramik) kapatılma girişimine girilmiştir. Bu örnek gazetelere geçtiğinden buraya yazıyoruz. Oysa bildiklerimiz bunun çok ötesindedir. Gazetelere geçen diğer örnekler aşırı gübre ve sigara stoku dolayısıyla bu fabrikaların üretimi yavaşlatmaları veya zaman zaman dur-

durmalarıdır. Bunlar dışında bir çok halı, yün ipliği, pamuk ipliği fabrikaları üretimlerini kısmışlardır. İnşaat malları (porselen, karo döşeme, kireç, çimento, demir-çelik) endüstrilerinde durum aynıdır. Hatta bunlardan örneğin halıcılıkta bir facia yaşanmakta, makine halıcılığı can çekişmektedir.

3.5. Banka sistemi bu yaşam biçiminde ölüm kalım savaşı vermektedir. Bazı bankalar (yani faiz oranı düşük kamusal birikimleri -mevduatı- alan bankalar) dışındaki banka kuruluşları bu faiz politikasına ve bu endüstri yapısına bugüne kadar dayanabildiler. Ama bir yıl daha dayanabileceklerini sananlar varsa biz bahse tutuşmaya hazırız. (*)

3.6. Kolay suçlamaya hazır olanlar da bankaları dışa açılamamakla suçluyorlar. Oysa bankaların bugünkü Türkiye konjonktüründe, Türk parasının bugünkü değer ve yapısında dışarıya açılmaları ancak bir mucize ile olur. Bankalar nasıl dışarı açılsın ki:

a) Dışarıdan daha önceki yıllarda aracılık yaptıkları DÇM alacakları için hükümet bir çeşit moratoryum yapmış yani borçları takside bağlanmıştır. Dışarısı bir Türk Bankasına nasıl güvenecektir?

b) Dışarıdan aracılık yaptıkları Vesaik Mukabili ve Mal Mukabili ithalat borçları için aynı şekilde moratoryum ilan edilmiştir. Dışarda bu bankalara mali kuruluşlar nasıl güvensinler?

c) Yurt dışındaki kendi Devlet sermayesiyle kurulmuş yabancı sigorta kuruluşları (örneğin Hermes) Türkiye'yi çalışma alanları dışında bırakmıştır. Türkiye'ye gönderilen bir mal bedeli ya da kredi için bankalarımıza güvenme olanağı bu ortamda var mıdır?

(*) Doğal ki bir politik değişmeyle bankalar korunmamak kaydiyle.

d) Türk parası konvertibl değildir ve değeri durmadan düşmektedir. Örneğin 1980 yılı Ocak ayından bu yana düşüş yüzde yetmişi bulmuştur. Türk parası ile işlem bu durumda yapılabilir mi?

e) Türk bankalarının sayı itibariyle çok büyük bir kısmının maliyeti para alırken yüzde 40'tan aşağı değildir. Bu kadar pahalı para sağlayan bir Türk bankası ile bir yabancı banka hangi esasa göre iş yapabilir?

3.7. Banka sistemimize yakından bakmakta yarar var. Bunlardan bir kısmı Devlet Bankasıdır (TC. Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası, Halk Bankası, Anadolu Bankası, Emlak Kredi Bankası vb.). Bu bankalar ucuza sağladıkları kamu kaynaklı mevduatla pahalı özel kaynaklı kredileri paçal yaparak nispeten ucuza bir maliyet yapısı kurabilirler. Bazı özel durumlarda İş Bankasının durumu da budur.

Bunlar dışındaki bankaların bir kısmı holdinglerin malıdır. Gerçi bankalar yasasında son yıllarda yapılan düzenlemelerle, bunların kendi kuruluşlarıyla borç verme sınırları daraltılmıştır. Ama şöyle bir şema düşünelim:

A Holdingi	a bankasının çoğunluk payına sahip
B Holdingi	b " "
C Holdingi	c
D Holdingi	d

Şimdi holdinglerin birbiriyle paslaşmaya (yardımlaşmaya) girdiğini düşünelim. A Holdingi kendi a bankasından alamadığını B, C, D holdingleriyle gizlice anlaşıp b, c, d bankalarından alabilir. Aynı şekilde kendi a bankasından B, C, D holdinglerinin yararlanmasına rıza göstermesi buna yeterlidir. Aynı şeyleri ellerindeki b, c, d bankalarıyla B, C, D holding-

lerinin yaptığını düşünelim. O vakit kredilerin (bu gibi özel bankaların kredilerinin) çok büyük kısmının bu Holdingler elinde eriyip gideceğini düşünmemek için neden var mı?

Denebilir ki, geride kalan holdingler ve orta-küçük firmalar da banka kursunlar. Buna olanak yok. Olsa da her holding banka kursa bile, o vakit toplanan birikim, ya da verilen kredi başına maliyet de artacak demektir. Hem de eşit riskde sanayie, eşit riskle, kredi ilkesi çiğnenmesi bahasına. Bu anlattığımız bir ölçüde oldu.. Bir çok Holding, adı sanı unutulmuş bankaları satın alarak, sermaye artırımı yaparak, «irrasyonel kredilendirmeyi» ve «maliyet artırmayı» kızıştırdılar. Şimdi, kıyıda köşede kalmış, izni eskiden alınmış bankalar piyasaya çıkarken, büyük sanayi kuruluşlarının başvurularına, büyük banker kuruluşlarının dilekçelerine kesin yanıt verilemiyor. Oysa yeni bir banka kuruluşuna izin vermekle, eski bir (unutulmuş) bankanın sermaye artırımına izin vermenin ekonomik açıdan pek bir farkı yoktur. Hatta hiç farkı yoktur. Ama ekonomik yöneticilerimiz birine izin verirken ötekine vermiyorlar. Bunu anlamak cidden zordur.. Hele bu yolun eski (adı unutulmuş) bankaların eski hissedarlarına sağladığı vurgun kazançları da düşünülürse, belki yeni izin verme, eski bankayı diriltmekten çok daha yararlıdır ulusal ekonomiye...

Özetlersek, 24 Ocak kararlarının fiyat artışlarının doğurduğu yeni likidite gereksinimlerini yerine getirmek için başvurulan yeni bankacılık ve faiz politikaları bu derde çare olmamış, aksine bankacılık sistemindeki çelişkileri keskinleştirmiş, ekonomideki yıkıcı gidişi hızlandırmıştır.

Konu 4

«Halkı Koruma» Sloganı

4.1. İşin tuhafı halkımızın çıkarlarına karşı olan bu politika, «halkın parasının değerini verdirme» gibi halkçı bir sloganla basın ve kamuoyuna maledilmek istenmiştir. Oysa böyle bir erdemi de yoktur. «1 Temmuz Bankacılığı»nın (1 Temmuz Bankacılığı deyimi bu kararları pek beğenen bir dostum tarafından ortaya atılmıştır. Şimdi meydana gelen sonuçtan en çok yakınanlardan biridir. Ama biz de bu deyimi kullanacağız). Bunu şu kısa tahlillerle anlatmaya çalışacağız.

4.2. Bir kere kimdir parasını faize götüren? İşçi, küçük köylü ya da orta dereceli memur mu? Değil... Geçim sıkıntısı içinde kıvranan bir halkın faizle para verdiği düşünülemez. Hadi bunu da bırakalım. Şimdi banka ya da banker kasalarında biriken bu paralar eskiden nereye giderdi? Her şeyden önce bir kat almaya... İnşaat sanayii işte bu gibi yatırımlardan yoksun kaldığından bu sıkıntıya girmiştir. Bu da kiraların hızla yükselmesi ve bir de işsizliğin artması sonucunu doğurmuştur. Fiyat artışlarıyla çalışanların aleyhine olduğu da ayrı bir gerçek...

İkinci olarak birikim sahipleri bu paraları tahvile yatırıyorlardı. Ya da daha önemlisi Halka Açık Şirketlere.. Buralara yatırım durunca Milli Gelir azaldı ve işsizlik arttı. Bu da halkın aleyhine oldu.

4.3. Kaldı ki, faizlerin yükselmesine alkış tutan-

lar ücretlerin yükselmesine «enflasyona neden olur?» diyerek karşı çıkıyorlardı eskiden. Gerçekten faiz olsun, ücret olsun, «kâr» gibi sonuçta meydana gelen yani maliyet etkisi sıfır olan gelirler değildir, maliyet yapısının içine girerler. O halde hele ücretlerin artışına «maliyetleri ,talebi ve enflasyonu artırıyor» diye karşı çıkıldıktan sonra yine maliyetleri artıran ve kimin cebine girdiği belli olmayan faizlerin artışına sevinmek ve hele bunu halkı koruyucu bir önlem gibi sunmak yanlış olur. Demagoji olur dememek için buraya bir nokta koyalım.

Üçüncü Kısım

Konu 1

1979'a mı dönelim?

1.1. 1979'daki kıtlıklar ve yokluklar ülkemizde biraz abartılmıştır. Bunu anlamak için şöyle iki durumu ele alalım. 1979 ülke olanaklarının tüketildiği değil, var olan olanaklarının kullanılamadığı bir yıldır. Önce 1979 Haziranına kadar ülkede öyle bir dış ödeme güçlüğü yoktur. 1979 yılında Haziran başına kadar (işçi gelirleri + ihracat gelirleri) ithalât giderlerinin ya dengi ya da biraz fazlasıydı. Ama işçi gelirlerinin coştuğu, ödemeler dengesinin düzelmeye başladığı bir sırada, o zamanın ekonomik yöneticileri dolara göre paramızı yüzde 80 devalüe ettiler. Bunu da bir takım dış yardım vaadlerine kapılarak yaptılar. (Haziran 1979)

Elde edilen ve daha önce elde edilmiş krediler gelmeyince paniğe uğradılar. Aslında sorun bir 200 milyon dolarlık ek gelir sorunu idi. Halkı en çok paniğe uğratan yağ kıtlığı tipik bir beceriksizlik sonucu dert oldu başımıza. Petrolda ise ödeme açığı 180-200 milyon dolar civarındaydı. Kıtlıklar evet vardı. Ama ekonomi, banka sistemiyle, tarımı, konut yapımı ile ayaktaydı. Beceriksizlik belki bu kesimlere kadar elini uzatmamıştı. Dış ticaret açığı 1980'in yarısı 1981'in üçte ikisi kadardı. (İşçi dövizi + ihracat geliri)nin,

1980 yılı kadar açık verilmesi halinde yeterli olduğu da hesaplara göre açıktır.

Buna karşılık 24 Ocak 1980'den sonraki uygulamalarla, tarımda pamuk, tahıl, çay, tütün üretiminde bunalıma girilmiştir. İnşaat, otomotivin binek arabası, dayanıklı tüketim malları sanayii çökmüştür. Sanayi sırtında kendini 1982 yılında çok zorlayacak bir stok yükü taşımaktadır. Banka sistemini de yukarda anlattık.

Şimdi 1980-81 enflâsyon ortalaması (yüzde 90), 1979 enflasyonunun yüzde 28 yükseğindedir. 1980 ve 1981 dış ticaret açıkları 1979 dış alımının (ithalâtının) tümüne yakındır. Milli Gelirin saptırıldığı yüzde yüz olan resmi rakamları ve bir de 1979'a göre 3 kat fazla alınan dış kredilerle «yok»ların ortadan kaldırılması dışında iki yıla yaklaşan dönemin 1979'dan ne farkı vardır?

Evet mal yokluğu ortadan kalkmıştır ama talep, alım gücü yokluğu başlamıştır. Evet mal bolluğu vardır ama, bu boğucu bir stok bolluğu. Evet ihracat arttı ama (dış satım + işçi dövizleri) toplamının dış alımı karşılama oranı düştü. Evet fabrikalar hammadde buluyor ama, satış yapamadığından kapanıyor.

İnsaf edelim, kapanan fabrikalara, eski yıllarla kıyas olunamayacak işsiz artışına, iflaslara bakalım. Evet çift ödeme kalktı ama ihracatta dönen dolapları da yukarıda anlattık...

1.2. Bu etüdün konusu tamamen ekonomiktir. Biz bu konuda kalem yürütüyoruz. 1979'da işletmelerin finansman yapıları bozuktu. Bu doğru. Ama şimdi bu yapı daha da bozulmuştur. Bu da doğru.. 1978'de 2 milyon tona, 1979'da 700 bin tona yakın buğday ihraç etmiştik. 1980 ve 1981'in buğday ihraç

rakamlarını da biliyoruz!. (*) 1979 yatırımlarının düzeyine bir de 1980 ve 1981'in yatırımlarına bakınız. 1979 yılındaki beceriksiz politikayı onaylamak kimsenin —hele bizim— aklımızdan geçmez. Ama çare arayan insan cesur olmalıdır. Dert söylenmezse, çare aranmaz. Bu nedenle işte söylüyoruz ve yazıyoruz: 1979'dakinden daha zor durumdayız. Yarınına güvenle bakan banka, fabrika, tarımsal üretici, tüketici sayısı 1981'de 1979'dakinin yarısı kadar bile değildir.

1979'un bugüne göre bir üstünlüğü daha vardır. O da şudur: Dertler söyleniyordu. Gözlerde pembe gözlükler yoktu. Bu nedenle çare bulunma şansı daha fazlaydı. Bugün gözlerde pembe gözlük vardır. Dertler, hatalar kabul edilmek şöyle dursun, gizleniyor. Bu nedenle, «ne istiyorsunuz, 1981'de 1979'a geri mi dönelim?» diyenlere aynı cesaretle şu yanıtı veriyoruz: Keşke dönebilsek...

1.3. Şimdi bir hasta düşününüz. Bu hastanın kötü itiyadları var. Örneğin rakı içiyor, eroin kokluyor.. 1979'da ekonomi bu halde diyelim. Doktor geliyor ve tedaviye başlamadan eczacı ile bir anlaşmaya varıyor. Eczacı ve doktor, hastayı tedaviye başlıyor. Sonunda gövde o kadar bitkin düşüyor ki.. O esnada hastaya rakı şişesini uzatıyorlar, içemiyor. Doktor zafer müjdesini veriyor: Bak rakı içmiyor.. Ama aslında o hasta sadece rakıyı değil, suyu da içmiyor, içemiyor.. Yine hastaya eroin veriyorlar, koklamıyor... Aynı zafer müjdesi... Oysa o hasta eroin koklayamıyor, onun yanında gülü, menekşeyi, karanfili de koklayamıyor...

Getirilen tedavi çarelerinden hasta kurtulamıyor

(*) 1981 de sattığımızdan çok dışardan buğday aldık (ikinci baskı notu).

da.. Çünkü eczacı başka ilaç vermiyor.. Hastanın kaderi baştan çizilmiş.. 24 Ocak 1980'de çizilmiş.. İşte «alternatif yoktur»un anlamı budur. Oysa 24 Ocak kararları olsun, onu tamamlayan 1 Temmuz kararları olsun, mantık ve matematikle hiç ilişkisi olmayan kararlardır. Zaten başta ilan olunan şekliyle uygulanmamıştır da.

Konu 2

24 Ocak ve Mantık

2.1. 24 Ocak kararları uygulanamamıştır da zaten. Çünkü uygulanma yeteneği yoktu. Neden yoktu? Dövizlerin Türk liraları bedellerini artırdınız, KİT fiyatlarını arttırdınız mıydı, illâ da Türk parasını da aynı oranda artıracaksınız. Artırmazsanız, ekonomik faaliyet yavaşlar.

Ekonomik yöneticilerimiz paranın miktarını (ve dolaşımı sür'atini) artırmadan bu kararların uygulanabileceğini iddia ediyorlardı. Oysa iki şekilde bu iddialarını yerine getirmediler:

a) Gayri Safi Milli Hasıla sadece (yüzde 3.7 artarken) —o da iyimser ve kendi rakamlarına göre— para arzını iki kat (454 milyardan 877.8 milyar liraya) (*) artırdılar ve hâlâ «sıkı para politikası»ndan söz etmekte beis görmediler.

b) Özel ve kamu kesiminden devalüasyonlardan ileri gelen kur farklarını almadılar. Şöyle anlatalım: 24 Ocak kararlarına göre dışarıya döviz borcu olup da, bu borçlarının Türk liraları karşılıklarını bankalara yatırmış —ve yatıracak— olanlar, Türk parasının düşürülmesiyle meydana gelen kur farklarını Merkez Bankasına yatıracaklardı. Türk parası kıtlığından bu paralar Merkez Bankasına yatmadı. Özel kesimin

(*) Dünya Gazetesi, 29 Ekim 1981 - sahife 8.

24 Ocak'tan 14 ay sonra buradan doğan borçları 120 milyar liraydı.

Görüldüğü gibi 24 Ocak kararları uygulamasıyla kendini yalanlamıştır. Yani 24 Ocak kararları uygulanmamıştır, bereket ki tam uygulanamamıştır.

2.2. 24 Ocak'tan bu yana para arzı yüzde 100 artmasına karşın, GSMH da artışı sağlayamamıştır. Eğer bir de bir paragraf öncesi anlattığımız şekilde uygulansaydı, başımıza gelmedik felaket kalmazdı. Para arzı içinde bulunduğumuz yılda Ocak-Eylül döneminde yüzde 33.3 artmasına karşın, para kıtlığı çekilmektedir. Bu da enflâsyonun öylesine masum şekilde ilân olunan rakamların çok üstünde olduğunun kanıtıdır. Pekiy denebilir, en güçlü yönden saldırıya geçildiği sanısıyla, ihracat artışına ne dersin? Onu yukarıda anlattık. Ve aslında ihracat ekonomik yetkililerin beyan ettiği gibi «gerçekçi kur» politikasından artmış değil... Gerçekçi kur dedikleri mini devalüasyonlar, örneğin sanayicilerde halâ transfer olunmamış döviz borçları dolayısıyla, ihracattan getirdiğinden çok fazlasını alır götürür. Biraz karışık oldu, anlatalım.

Sanayicilerin hemen hepsinin Türk parası karşılığı yatırılmış ya da yatırılacak dövizli borçları var. Bu borçlar her mini devalüasyonda artar. Bu nedenle şu safhada mini devalüasyonlarda gerçek kur dedikleri sanayiciye, ihracatı dolayısıyla getirdiğinden çok fazlasını götürür. Gerçekçi kur adıyla yapılan bu ayarlamalar yük getirir avantaj değil sanayiciye. (Ekonomik yöneticilerimizin bir gerçeği ne kadar ters yüz ettiğinin çok açık delillerinden biridir bu iddia). (*)

(*) Hazine'ye de öyle.. Örneğin 1981 mini devalüasyonlarının, Hazine'ye yükü 175 milyar liradır. (Bakınız: Bankerler Olayı adlı kitabımız).

Tarımsal ürünlerde ise her mini devalüasyon sonuçları ancak gelecek ürün yılı maliyetlerine girer ama, yine de girer (akaryakıt, gübre, vs. zamlarıyla). 24 Ocak'tan bu yana aradan iki ürün yılı geçtiğine göre bu sav bu kesimde de yanlıştır. İhracatın artmasında en büyük etken «gerçekçi kur»dur derken ekonomik yöneticiler aslında çok büyük bir gerçeği, ihracatın asıl maliyetini gözlerden (bizim gözümüzden ve dış ekonomik kurumların gözlerinden) kaçırmak ister. Şimdi bunu anlatalım.

2.3. 1980 yılı sonlarında ihracatımızda İran-Irak Savaşı dolayısıyla bir sıçrama olmuş, ama bu Şubatta durmuştur. Şubattan Eylüle kadar 1980 Aralık ve 1981 Ocak rakamlarına ulaşılamamıştır. Ancak 1981'de ihracatın 1980 düzeyinin üstünde seyretmesinin ekonomiye yüksek bir maliyeti olmuştur. Turgut Özal ve arkadaşları bu maliyeti gözlerden (içerde ve dışarda) saklamak isterler. Dışardakiler bizi ilgilendirmez, ama şu kadarını söyleyelim, eğer Türkiye nüfusuna göre ciddi bir ihracat rakamına —mesela 6-7 milyara— ulaşırsa, yahut ulâşsaydı, bazı dış kuruluşlar bu uygulamaya izin vermezlerdi. (*)

İhracatın 300 milyon'un —aylık— üstünde seyretmesinin temel nedeni aslında faiz avantajlarıdır. İhracat kredisi denince bankalarda bir ihracatçıya kapılar açılmaktadır. (**) Bugün sanayide ortalama kredi maliyeti (blokajlarla) yüzde 70-84 arasındadır. Oysa ihracat kredisinde kredi maliyeti yüzde 25-30 civarındadır. Aradaki fark (yüzde 42-59) nedeniyle ihracat çekici hale gelmektedir. İhracatçılar bu kredileri iç işlerinde de kullanmakta, aradaki farkı ya ih-

---

(*) Pamuk ipliği antidamping vergisi bizi şimdiden haklı çıkarmıştır (2. baskı notu).

(**) Hattâ o firma konkordato ilân etmiş olsa bile.

raç bedelini yüksek göstererek, ya konşimentodakinden eksik mal göndererek, ya da son partiler için ihracat yapmadan karaborsadan döviz getirerek kapatma olanağına şahiptirler. Bunu ortalama okuyucuya anlatmak zordur. Yalnız bu muvazaalı ve hileli yollara başvurulmasa da bir ihracat dolarının neye maloldüğunu görelim. Şöyle bir örnekten hareket edelim: Bir firma yüzde 15 vergi iadesine tabi ve ihracat kredisiyle finanse edilmiş ihracat yapmış olsun. Kredi-yi alışıyla kapatışı arasında da ortalama vade (yani ilk parti ile son parti vadelerinin ortalaması) altı ay olsun. Burda bir ihracat dolarının ulusal ekonomiye maliyeti ne olur?

— Mal bedelindeki her dolar	127,55 TL.
— Yüzde 15 Vergi iadesi	19,13 TL.
— Altı aylık faiz avantajı (Yüzde 42/2 = % 21)	26,78 TL.
	173,46 TL.

Bunlar direkt dolar maliyetidir. Ve hepsi de kamu fonlarından çıkan ek primlerle sağlanmaktadır. Ayrıca her ihracattan elde olunan ithal haklarının devriyle elde edilen —bugünlerde düşen— prim ile fabrikanın işlemeyi sürdürmesinin sağladığı avantaj da cabası... Bir şey daha ekleyelim: Sanayiin boğazını sıkan bu finansman pençesi süregittikçe bu uygulama rağbet bulur. Ama bu maliyetin Türk ekonomisine vereceği yan zararların, ihracattan elde olunacak dövizin sağlayacağı faydaları aşacağını da düşünmekte yarar vardır.

Bu zararlardan biri, Ege'deki ünlü bir ihracatçımızın, «ihracat değil ihracatçı patlaması var» demecinde ve bu demecinde ortaya konan gerçeklerde be-

lirmektedir. Kredi ve faiz avantajı tarım ürünlerinde «ne pahasına olursa olsun, ihracatçı olanların» sayısının patlama derecesinde artması sonucunu vermiştir. Böylece ortaya çıkan yeni ihracatçılar, «tekel satıcı durumunda» bulunduğumuz mallarda bile akıl almaz ölçüde fiyat kırmaktadırlar.

24 Ocak kararları uygulayıcıları bu kadar basit gerçekleri örtmek için akıl almaz mantık oyunlarına girmektedirler.

2.4. 24 Ocak kararları alınırken, bu kararın mimarlarından biri, «biz doları 56 lira düzeyinde değerlendirebilirdik, ama kasten yüksek tuttuk ki, uzun zaman bir daha değişmesin». Oysa bu demecin üzerinden daha 4 ay geçmeden mini devalüasyonlar başlamıştır. Bunların sonucu olarak paramız 24 Ocaktan bu yana dolara göre yüzde 82 oranında düşürülmüştür. Yani 24 Ocak'taki değer kaybının nominal olarak 2,5 katı bir değer yitirmesi... Bu çok açık gerçek 24 Ocak'ta beyan olunanlarla uygulananlar arasındaki farkı göstermeye yeter. Bir de şunu ekleyelim: Bu kadar devalüasyona karşın Türk Parası konvertibl olmaktan, 24 Ocak'taki kadar uzaktır.

Konu : 3

Alternatif

Yukarıdan beri süregelen açıklamalar alternatifi açıkça ortaya koymaktadır. 24 Ocak kararları olmadan da ihracata bu kadar ödün verilseydi ihracat bu ölçüde artardı. Gerçekçi kur 24 Ocak'taki 52 liraydı, bugün 132 liradır. (*) Alternatifi belirleyelim:

3.1. Önce kısa, orta ve uzun perspektifli planlarla ekonomideki hedeflerimizi çizmeliyiz. Bu hedefler çizilirken gözetilecek noktalar şunlardır:

a) Türk emekçisinin (kafa ve kol) işsizliğe bırakılması kader gibi ele alınmamalıdır. (Bugüne kadarki planlarda olduğunun aksine).

b) Ekonomi, dış ekonomik işlemlere göre değil, bu işlemler ekonomimizin ve planlama amaçlarına göre düzenlenmelidir.

c) Ulusal doğal kaynakların ve ulusal avantajların en iyi şekilde kullanılması esas alınmalıdır.

d) Türkiye'nin kaynakları ekonomik sektörlerde ve bu sektörlerin alt dallarında sağlanacak hedeflerin önemine göre tahsis edilmelidir.

3.2. Ekonomik kalkınmanın esasları uluslararası iş bölümünde Türkiye'nin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda saptandığı bir platforma oturtulmalıdır.

(*) Karaborsa farkı 23 Ocak 1980 den 5 kat fazladır. Bir dolar karaborsa'da 180 liradır, resmî kur ise 150 lira (2. baskı notu).

Uluslararası ekonomik kuruluşlarla ilişkiler bu esasa göre yeniden düzenlenmelidir.

3.3. Emek yoğun teknolojilerle sermaye yoğun teknolojilerin geçerli olduğu alanlar açık açık belirlenmelidir. Bu belirlemeden sonra, sermaye kuruluşlarına (kamu ve özel) somut, alışılmış, iyi anlatılan hedefler (üretim, istihdam, ihracat vb.) verilmelidir.

3.4. Planlama hazırlık safhasında (özellikle uzun ve orta vadeli uygulamalarda) son derece demokratik ancak uygulama esnek olmakla birlikte emredici bulunmalıdır. Gerek hazırlanış ve gerekse uygulanış da halk aydınlatılarak onun desteği ve denetimi sağlanmalıdır.

Bu satırbaşları burada çok genel görülebilir. Ama yirmi yıllık yazı hayatımda bu satırbaşlarının ayrıntılı açıklamaları bulunmaktadır.

— SONSÖZ —

Bu anlattıklarımızı burada noktalarken bir sonuca varmak gerekli... Varacağımız sonuç aslında buraya kadar yazılan satırların içinde var. Bu nedenle biz yine aynı yönde birkaç noktayı, yeni ortaya çıkan birkaç noktayı, biz bu kitabı yazmaya başladıktan sonra ortaya çıkan yeni rakam ve fikirleri ortaya koyacağız.

1.1. İlki şu: Toptan Eşya Fiyat Artışı yüzde 42 olacak. Haber 16 Kasım günlü Dünya gazetesinden. Ve haberin kaynağı Odalar Birliği araştırması. Bu durumda 1980 ve 1981 yıllarında fiyat artışı yüzde 107 + (2.07 × 42) = yüzde 194'tür. İşte düşürülen enflasyon hızı... İki yılda yüzde 194 ve bir yıllık ortalama artış yüzde 97... Peki 1980 Ocak kararlarından önceki son iki yılın ortalama artışı neydi: yüzde 66 + yüzde 41/2 = yüzde 54... Yüzde 100'ü bulan enflasyon hızının yüzde 42'ye düşürüldüğü öyküsünün iç yüzü bu...

1.2. Ama hazin olan bu değil... Bir iktidar, her iktidar, yaptıklarını savunur, olanların renkli ve hatta pembe renkli yön ve yörelerini ön plana çıkarabilir. Bu onun en doğal hakkıdır. Ama bunların gerçeğini araştırmak da bilim adamlarının, basının en doğal hakkıdır. Olağanüstü bir düzen, yani Parlamento'nun —seçimle gelmiş— bulunmadığı gerekçesiyle basın ve üniversite bu tarihsel borçtan kendisini serbest, kurtulmuş sayamaz. Bunu şunun için yazıyoruz: Gerek Devlet İstatistik Enstitüsü ve gerekse Odalar (İstanbul ve Ankara Ticaret Odaları) her ay yaşam bahasının artışıyla ilgili sayısal bilgiler yayınlıyorlar. Bu bilgilere bakılırsa 1981'in ilk 10 ayında artış yüzde

20 dolaylarındadır. Bu tempo ile de yıl sonunda yüzde 30'a ya varır ya varmaz. Ama gerek Devlet İstatistik Enstitüsü ve gerekse Odalar, kendi yapılarından çıkan bu sayısal verilere kendileri bile inanmıyorlar. İnanamıyan DİE, Milli Gelir deflâtörünü yüzde 43'ten hesaplıyor, inanamıyan Odalar Birliği ise yıl sonu için yüzde 42 oranında bir tahmin yapıyor. On ayda yüzde 25 ve 12 ayda yüzde 42 ya da 43... Bu acaiplik bile basının ve üniversitelerin ekonomi hocalarının anlayışlarına hitabetmiyor. Denmiyor ki, «Arkadaş senin on aylık rakamlarındaki artış yüzde 25'i bile bulmuyor... Yüzde 42 ya da 43'ü nereden çıkartıyorsun?». Bilimsel cesaret ve merak bu düzeylere kadar inmiştir. YÖK'ün korkusuyla herkes argo deyimiyle «arazi» olmuştur. Doğrusu çok yazık!..

1.3. Bir başka önemli nokta: İşçi ve memur ücretlerinde yüzde 35 hesaplanan enflasyona bakılıp, zamlar esirgeniyor. Oysa resmi rakamlara göre, enflasyon 1980'de yüzde 107 artmıştır. Toplu sözleşmelerde işçiye —o da toplu sözleşmesi gelen işçiye— yapılan en yüksek zam yüzde 80, 1980 bütçesiyle memurlara yapılan zam yüzde 30 civarındadır. Yani işçiler 1980'den yüzde 27, memurlar ise yüzde 77 alacaklıdırlar. Durum bu iken 1980 rakamları bir yana bırakılıp, ücretlilerden kesilen vergilerin, kesildiği bilinen vergilerin azaltıldığı savına dayanılarak işçilere yapılan zam 1981'de de son derece güdük kalmıştır. 1980 yılı başından beri yaşam, hem de resmi rakamlara göre yüzde 194 artmışken işçiye yapılan zam (yüzde 80 + 1.80 × 0.10 =) yüzde 98 ve ayda ayrıca brüt 3000 liradır. Vergideki hafifleme de gözönünde tutulsa işçilere yapılan (o da 1980'de toplu sözleşme yapılan işçiler için) yüzde 120'yi bulmaz. Toplu sözleşmeleri 1981'de biten işçiler için alınan zam ise yüzde 40'ı geçmez. Memur maaş artışı ise en iyi durum-

larda bile yüzde 70'i geçmez. (1980 ve 1981'de). İşte «hep beraber kemer sıkıyoruz» sloganının ardındaki gerçek...

1980 yılı 24 Ocak kararlarının mağduru üçüncü grup, tarımsal üreticilerdir. Eğer üreticiler haklarını almış olsalardı buğdaya verilecek fiyat 1981 sonunda 29 lira olurdu. Fındık, tütün, çay, pamuk, şeker pancarı ve ayçiçeği'ndeki durum da aynıdır. Hele fındık ve pamukta durum içler acısıdır. Enflâsyon hızının düşük gösterilme çabalarının kaynağı da burada aranmalıdır.

1.4. Diğer önemli konu Bütçe'dir. Bütçenin «fazla verdiği» savı basında yayınlanmıştır. Ancak bu savın ardında başka olaylar da basında yer almıştır:

«— Devlet Karayolları işçilerine kıdem tazminatını nakit yerine devlet tahvili ile ödüyor».

Doğrusu, ekonomik yöneticilerimiz iyi bir yol bulmuşlardır. Toplanan vergi ve gelirlerden nakit olarak vergi ödeseler, gider gelir dengesi gider lehine bozulacak. Bunun yerine giderleri tahvil satıp ödeyerek gerçekten dahice bir davranışa girmiş olmalılar... Gider artıyor ama gelir de artıyor. Eğer bütçede fazla bu gibi yollarla sağlanıyorsa, maliye literatürüne girmeye değer bu...

1.5. Bütçenin fazla verdiğinin ilân olunduğunun hemen ertesi günlerde şu haberler de basında yer aldı:

— Fındık üreticilerinin 24 milyar alacağı var...

— İşçilerin devletten 31 milyar alacağı var. (*)

O vakit akla şu geliyor: Acaba ekonomik yöneticilerimiz pek mi zalim kişilerdir de bunların paralarını bütçe fazla verirken ödemezler? Ya da bu ala-

---

(*) Sadık Şide'nin açıklamasına göre 1 Ocak 1982'de 100 Milyar lira II. Baskı notu.

caklılar «varlıklı kişiler» diye, «biraz daha bekleyebilirler» diye mi bütçe fazlası varken bu ödemeleri yapmazlar?

İkisi de doğru değil... Ne ekonomik yöneticiler öyle zalim kişilerdir, ne de alacaklılar varlıklı kimselerdir... Olan şudur: Hazinede bu 55 milyar lirayı ödeyecek para yoktur... Onun için biz bütçe yerine Hazine Hesaplarının ilanını önerdik... Yine de bunu öneriyoruz... Bir şey daha öneriyoruz: Bu hesaplarla birlikte, devletin işçilere, üreticilere, müteahhitlere olan borçlarının miktarını.. İlan edilsin ki, «devlet, parası olduğu halde borcunu ödemiyor» şüphe ve suçlamasından kurtulsun...

1.6 14 Kasım günü Milliyet'te bir eski bankacının demeci var. «Faiz oranları indirilmezse, 1982 yılı bankalar için pek parlak bir yıl olmayacak...» Faiziler indirilse de yine «pek parlak» olmayacak... Bugün bankaların 1981 yılında firmalara tahakkuk ettirdiği faizleri ödeyecek, ama «nakit olarak ödeyebilecek» firma sayısı oran olarak firmaların yüzde 30'unu bulmaz. Durum bu olunca yüzde 4.4 oranında «kalkınma hızı» savı üzerinde durmaya bile gerek yoktur.

1.7. İhracat için son bir söz: 16 Kasım 1981 günlü Dünya gazetesinde sayfa 5, son sütun... Buradan bir tümce: «Almanya'ya da 61 ekran televizyonlardan yıl sonuna kadar toplam 12 bin adet gönderileceğini ve bunun sonucunda 500 bin dolarlık döviz geliri elde edeceklerini öne sürdüler»... Dikkatli bir okuyucu herhalde her televizyonun 42 dolara ihraç olunduğunu hesaplamıştır. 42 dolar, 130 liradan 5460 lira eder.. Evet evet 5460 lira... Bir televizyonu 5460 liraya ihraç edeceksin, yahut 42 dolara satacaksın... Sonra da «gerçekçi döviz kuru sayesinde ihracat arttı» diye övüneceksin...

Değerlendirmeyi siz yapın... Son sözüm bu...

II. Baskı
Ekleri

Ek : 1

Hayat Pahalılığı

1980'de yüzde 107 ve 1981'de yüzde 35, hayat pahalılığı tezine karşı çıkışımız, bazı yazarları rahatsız etmiştir. Örnek olarak Rapor gazetesinden, Aydemir Aşkın bu iddianın ideolojik olduğunu yazmıştır. İdeolojik suçlamasının hele bugünkü ortamda anlamı ve amacı açıktır. Okuyucularımıza bu suçlamaya karşılık şu gazete haberini sunalım:

«Köylünün enflâsyonu yüzde 62 oldu.

Ziraat Odası Başkanı Osman Özbek, «1981 yılı içinde tarımsal girdi fiyatları yüzde 62 artarken, temel tarım ürünlerinin taban fiyatı yüzde 40 arttı. Aradaki yüzde 22 fark çiftçinin cebinden çıktı. Bunun yanısıra tarım ürünlerine konan yüzde 5'lik stopaj vergisi de çiftçiyi daha güç duruma soktu. Ayrıca bugün yaklaşık 28 milyon hektarlık tarım alanı kentleşme ve sanayileşme nedeni ile gittikçe daralmaktadır. Toprak Koruma Kanunu bir an önce çıkarılmalıdır» dedi.

Tohum gereksiniminin de karşılanamamasından yakınan Özbek «Çiftçinin yılda 300.000 ton tohum istemine karşın ancak 80.000 bin ton tohumun verilebildiğini belirtti.»

Merkezi Paris'te bulunan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı araştırma bürosu uzmanlarına gö-

re, Türkiye'de gerçek enflâsyon oranı yüzde 36 değil yüzde 55.

OECD uzmanları, Türkiye'de Ticaret Bakanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü ve Ticaret Odaları tarafından düzenlenen toptan eşya ve perakende fiyatlar endeksinin, izledikleri yöntem ve mal bazında aldıkları ağırlıklı ortalama bakımından gerçek fiyat artışlarını yansıtmadığını belirtiyorlar.

«İNDEKSLERDE KİRA ARTIŞLARI DA YOK»

OECD uzmanları, Türkiye'deki fiyat endekslerinin 1938 yılından kalma olduğunu, o yıllardan bu yana tüketicinin tüketim kalıpları değiştiği halde endekslerin değişmediğini ve artık Avrupa ülkelerinde kullanılmayan sepet gösterge anlayışına göre hazırlandığını belirtiyorlar.

Güneş muhabirinin kendisiyle görüştüğü OECD uzmanı bu konuda şunları söyledi: «Yaptığımız araştırma sonunda Türkiye'deki fiyat endekslerine çağdaş ekonomik hayatın en önemli kalemleri olan malların girmediğini gördük. Söz gelimi indekslerde kira artışları yer almadığı gibi ulaşım ve enerji harcamaları da ağırlıklı olarak oldukça düşük tutulmuş. Daha somut bir örnek vermek gerekirse, bugün öteki ülkelerin kullandığı gibi göstergeler kullanılmış olsaydı, Türkiye'nin yaşadığı enflasyon oranı yüzde 36 değil, yüzde 55 dolayında olacaktı.»

OECD uzmanları, eğer indeksler gerçek fiyat artışını yansıtmış olsaydı, enflâsyon hızı da yüzde 120'den yüzde 36'ya değil de, yüzde 150'den yüzde 55'e düşmüş olacaktı diyorlar. (Güneş 1 Mart 1982)

Acaba, endekslerimizi eleştiren bu kaynakta mı

Sayın Aşkın'ın anladığı anlamda ideolojik davranıyor? Öyle davrandığı için mi, bizim resmi fiyat artışlarını az buluyor?

Bir diğer yazar grubu, ki bunların arasında dostumuz Halûk Cillov var, endekslerin yanlışlarının abartılmasına karşı, oysa endeks yanlışları, metod hataları, yapı değişikliğinde daha çok ortaya çıkar, etklierini artırır. Bnların üzerinde bu kadar durulmasının nedeni burada aranmalıdır. Rakamla anlatalım: Endekslerdeki hatalar diyelim yüzde 12'dir, yüzde 12'lik hata, yüzde 100'lük bir hayat pahalılığı artışın da 12 puan ama 30'luk hayat pahalılığı artışında 3,6 puan yanılmayı ifade eder. 24 Ocak'tan bu yana, fiyat artışları yüksek olduğu için yanılma payının endekslerdeki artışı da yüksek olmuştur. Bu bir...

Dahası var; 1980 ve 1981 konut yatırımlarının gerilediği dönemdir Böylece kira giderlerinin, geçim endekslerindeki payı artmıştır. Bu giderleri içermeyen endekslerin gerçekten uzaklaşımı da bu nedenle daha yüksek olmuştur.

İsterseniz OECD rakamlarına göre de, 1980 ve 1981 yıllarının yaşam pahası artışını hesaplayalım:

1980 için, 1979'a göre yüzde 140
1981 için, 1979'a göre (240 × 0,553 =) 132
Toplam artışı: 1979'a göre yüzde 272

Biz, işte bu ortalama yıllık artış: 1979'a göre, yıllık yüzde 136 fiyat artışlarını eleştiriyoruz. İdeolojik falan demeden bu rakamlarla, elden geliyorsa siz de bizim hatamızı bulun... Anlatın... Okurlar hakem olsun...

Diğer taraftan İstanbul Ticaret Odası Tüketici endeksi gözönüne alınınca, 1981 yılının son dokuz ayı-

nın fiyat artışı ile, 1980 yılının son dokuz ayının fiyat artışı sırasında yüzde bakımından fark olmadığını görürüz. 1963 yılı fiyat düzeyi 100 kabul edilerek, yapılan puanlamada ise 1981 fiyatları artışı, 1980 yılına göre (aynı aylarda) en az yüzde 60 yüksektir.

24 Ocak kararlarının, yüzde 100'lük enflâsyonu yüzde 35'e indirdiği (Sanki 24 Ocak tarihi takvimde 1980 yılının dışındaymış gibi) iddiasında bulunanların dikkatini bir de bu noktaya çekmekte yarar var.

Ek : 2

İhracat

1.1. 1981'de, bu ihracat artışı sürmüştür. İç sistemin (talebin) yetersizliği dolayısiyle ithalât, bu kitabın birinci basımında da belirtildiği gibi yavaşlamıştır. Bu nedenle dış ticaret açığı 1980'e göre azalmıştır. Övünmelere neden olacak tarzda dış satımın, dış alımı karşılama oranı 1980'e göre (1979'a göre de) yükselmiştir. Hele (Dış satım + işçi dövizleri) toplamının, dış alımı karşılama oranı epeyce yükselmiştir. Dış müteahhitlik ve dış navlun gelirleri de yükselme kaydediyor. Bu görünüşlere bakan bir uluslararası gözlemcinin, şu yargıya varması olağandır: Eh Türk parasının kambiyo değeri de yükselmiş olmalı!.. Ama aslında Türk parasının, kambiyo değerinin durmadan düştüğünü görüyoruz. Bırakın dünya borsalarında durmadan yükselen dolara göre ölçmeyi, Marka', Sterlin'e, Kuron'un her çeşidine, Arap ülkeleri paralarına, İsviçre frangına karşı da, Türk lirası sürekli değer yitirmektedir.

Dış ödemeler dengesi bu kadar düzelen bir ülkenin kambiyolarda parasının değer kaybetmesi, aslında ihracat patlamasının sırrını da ele vermektedir. Dünyada bazı paralar var, ülke içi faizler ABD faizlerine göre düşük olduğu için değer yitiriyorlar. Bizde o durum da yok... Faizlerimiz maşallah durmadan yükseliyor... Ama yine de, paramızın değeri dış piyasalarda düşüyor. Acaba ihracatı iki yılda iki kat-

tan fazla artan, dış ödemelerinin diğer kalemleri de iyileşen bir ülke tanıyor musunuz ki, parası dış piyasalarda değer yitirsin?. Hem de dolara göre yüzde 65, diğerlerine göre de yüzde 30-50 değer yitirsin?... Dünya iktisat tarihinde böyle bir örnek yoktur. Konuyu, isterseniz biraz daha açalım: Dış ödemelerde açığın kapanması demek, dış paraya karşı duyulan talebin (istemin) azalması anlamını taşır. Bu istem azalışında, yabancı paraların, Türk parasının değerini yükseltici rolü olması gerekir. Hiç olmazsa dış paralara istem azaldıkça, Türk parasının, dış paralara göre değeri artmasa bile düşmemesi gerekir. Oysa hem düşme devam ediyor, hem de resmi kur yanında yabancı paraların karaborsa değeri de sürüyor. Yani hem eskisine göre daha az açık veriyoruz, hem de karaborsa ve paramızın değer kaybı sürüyor. Bu olacak şey mi? Ama oluyor. Nasıl oluyor? Bu soruyu yanıtlamak için, yukarıdaki gözlemimize yapılması olasılığı bulunan itirazları da cevaplamakta yarar var.

Birinci itiraz şu olabilir: «Efendim dolara karşı her para değer kaybediyor. Bizim paramızın değer kaybı da doların her para karşısındaki değer kaybı kadar». Oysa durum bu değil, paramız sadece dolara karşı değil, her paraya karşı değer yitiriyor. Örneğin, 1982 Ocak ve Şubat aylarında Batı Alman markı gibi bazı paralar dolara karşı paritelerini korurken, bizim paramız hem dolara, hem de diğer paralara karşı büyük değer düşüşleri kaydetmiştir.

İkinci itiraz şu olabilir: İhracat (dış satım) ve ithalat (dış alim) arasındaki fark azaldıkça paramızın değeri kararlılık kazanacaktır. Bu da doğru olamaz. Çünkü dış satışlarımız 1981 Aralık ve 1982 Ocak aylarında, ilk kez 600 milyon dolara ulaştı ve 600 milyon doları aştı. Türk parası da, en çok bu aylarda değer yitirdi. Dış satımın arttıkça, değer düşüşünün

hızlanması olayına okurlarımızın özellikle dikkatini çekeriz.

Bu olası itirazları yanıtladıktan sonra, şimdi sorunun yanıtına gelebiliriz: Evet dış ödemeler bilançosunda gelirlerimiz artarken, paramız neden düşüyor?

1.2. Bunun yanıtı epeyce güç gibi görünüyor: Bir dövize ihtiyaç azalırken nasıl olur da, o dövizin fiyatı artar? Bu olmaz. Peki, dış ödeme gelir kalemleri artarken, nasıl oluyor da dışarda paramız düşüyor. Bu sorunun yanıtı olmaz. Ya da şöyle olur:

Aslında, ya gelirlerimiz görünenden daha azdır, ya da giderlerimiz görünenden daha yüksektir. Olayımızda hangisi doğru? İkisi de bazı oranlarda doğru... Ama asıl doğru, giderimizin artışı ve bu giderimizin resmi rakamlara yansımayışı...

Olay biraz karışıkça, ama şöyle anlatalım: 1982 yılı başından bu yana, doların değer kazanımı yüzde 17. Bu kazanımdan yararlanmak gerek... Eğer değer kazanımı, içerdeki enflasyon oranından düşük ise bundan yararlanmamak aptallık olur. Hele bundan yararlanırken bir de kolay işletme sermayesi buluyorsanız. Doların değer kazanımından en iyi yararlanma yolu ise, bugünlerde prefinansmandır. Prefinansman demek, karaborsadan dolar satın almak demektir. Ciddi prefinansman yok mudur? Elbette vardır. Ama bir paranın değeri durmadan düşerse, bundan yararlananların açık gözlülüğüne sınır çekemezsiniz.

Bir döviz işlemcisine gidip yüzde 10 ödediniz mi, size bir bankanın kefil olması kaydiyle prefinansman sağlar. Peki prefinansman nedir? Bir banka kanalıyla bedeli ihracat (dış alım)'la kapatılmak koşuluyla Türkiye'ye bir Türk bankası kefaletiyle para gönderilmesi demektir. Faydası nedir? Faiz düşüklüğü. Faiz şimdi yüzde 14'te kalır. İçeride faiz ise: ihracat kre-

disi alsanız bile yüzde 28... Ama içerde bankalar da sıkışık, öyle herkese ihracat kredisi veremiyor... Yüzde 14 nerde yüzde 28 nerde. Doğru dürüst prefinansman yerine döviz tüccarlarının (Örsan Öymen'in sevdiği deyimle Tahtakale'lilerin) dışarda bırakılmış dövizlerine baş vuruluyor. Döviz tüccarları da enayi değil ya, parayı buraya gönderirken, önce bedelinin enaz yüzde 10'unu peşin istiyor. Demek ki, bazı ihracatın maliyeti böylece (faiz hariç) peşinen yüzde 10 (o da en azından) artıyor. Bu yüzde 10'lar, dış piyasalarda döviz (karaborsa dövizi) arayınca dolar ve diğer dövizler yükseliyor. Demek ki gelirimizin (ihracat gelirinin) ya bir kısmını düşmek, ya da dış ödemelerdeki gider kalemine bir ilave gerekli... Hem açıktan ödeme, hem de faiz ödemesi nedeniyle... Eskiden ithalat önemliyken borçlu görünülür, el altından ödeme yapılır paramız düşerdi. Bugün gelen paralar karşılığı yine el altından ödeme yapılıyor yine paramız düşüyor.

Doğal ki iş burada bitmiyor: Faiz açısından dış satım kredisi büyük avantaj sağlıyor... Böyle olunca ihracat kredisi alma mutluluğuna ermiş olanlar, diyelim 10 milyon dolarlık yerine 12 milyon dolarlık ihracat bağlantısı yapıyor. Malı 10 milyon dolara satsa da evrak 12 milyon dolar için düzenleniyor. Aradaki fark 2 milyon dolar karşılığı Türk parası ile dışarda döviz aranıyor. Bu arayışlar da hem karaborsayı besliyor, hem de Türk parasının değerini aşağı doğru çekiyor... Demek oluyor ki döviz gelir, gider bilançosu bu bakımdan da gösterildiği gibi değil, çok çok farklı..

Bu nedenle de ihraç ürünlerimizin fiyatları düşüyor, yani sırf dış satım arttı diyebilmek için, ülke ekonomisinin sömürülüşü daha da artıyor.

Bu noktayı şöyle anlatalım 24 Ocak'tan bu yana

doların değer kazanışı yüzde 100 ve bizim dış alıma dönük dış ticaret politikamızın sonucu, dış satım ürün fiyatları düşüşü yüzde 40 ise ne olur bilir misiniz? Eskiden 100 balya pamuk verip satın aldığımız malı, şimdi 240 balya pamuk vererek alırız. Sömürülme oranının artışı daha nasıl olur?

1.3. Kitabımızın birinci baskısında doğrusu işlerin iyiye gittiğini göstermek için gösterilecek çabaların, bu denli ileri gideceğini sanmıyorduk. Türk parasının dolar karşısındaki değer yitirişinin bu ölçülere geleceği de hayalimizden geçmemişti. Ama ne yazık ki buralara gelindi. Bu nedenle bu politikayı biraz daha açmak isteriz. Tek başına ödemeler dengesinin düzelmesi, bir ekonomideki herşeyin düzelmesi anlamını taşımaz. Ödemeler dengesinin düzelmesi ülkede fakirliğin artması ,dış satış fiyatlarının durmadan düşmesi, acısının ülke içinden çıkartılması pahasına oluyorsa, aslında bu en kötü politikadır. Ödemeler dengesi eğer bütün dengeleri iyiye doğru götürüyorsa, bir olumlu not oluşturur. Ama ülkenin sömürülmesi sonucunu doğuruyorsa, olaya doğru bir bakış açısıyla bakılmalıdır.

Buna bir örnek olarak, sayın bir ekonomik yöneticinin eşinin 850 liraya satılan bir ayakkabıya bakıp «Peki biz bunu neden 5.000 liraya giyiyoruz?» sorusuna soğukkanlı yanıt arama gereğine parmak basılmalıdır. Dışarıya 850 liraya iç piyasaya 5.000 liraya satılan ayakkabı, dışarıya 29 bin liraya iç piyasa 52 bin liraya satılan buzdolabı, dışarıya 35 liraya, iç piyasaya 50 liraya satılan portakal... Bu örnekler dış satımın gerçek içyüzünü ortaya koymuyor mu?

1.4. İşi biraz daha deşelim. Eğer Türkiye'den dışarıya, diyelim 1 milyon dolara satılan mala yüzde 20 vergi iadesi veriyor isek, ödediğimiz 200 bin dolar karşılığı, 29 milyon lira dışardaki tüketiciye yapıl-

mış bir yardımdır. Eğer Türkiye'de kredi faizleri yüzde 70 iken, dış satım yapan firmaya yüzde 30'dan kredi veriyorsak, aradaki yüzde 40'lık fark yine dış tüketiciye yapılmış sübvansiyondur. Birinci baskıda bunlar belirtilerek ihracat dolarının kaça geldiğinin bir hesabı yapılmıştı, ayrıca Sayın Güngör Uras da bir yerde benzer bir hesap yapmıştı. Bu hesaplara karşı çıkıldı: «Bu ihracat artışına bu kadarcık ucuz kredi faiz iadesi çokmuş gibi!» diyerek. Ama şu unutuldu: Bir konuda oran olarak verilen yüksek ödünler ,ekonomide büyük çarpıklıklar doğurur. Nasıl dışarda paramız düşerken bunu görmeyip, kuru sabit tutmamız bazı çarpıklıklara neden olmuşsa, döviz fiyatının durmadan yükseltilmesi sonucunu doğuracak bir kur politikası, faiz politikası da tıpkı Osmanlı Devleti zamanında olduğu gibi, ülkenin iç kaynaklarının kuruması sonucunu doğurur. Bu gidiş de, öteki gibi doğru gidiş diye gösterilemez. Bir ülke halkı dış ödemeler dengesi düzeltilecek diye bu ölçüde yatırımlardan yoksun bırakılamaz.

Şöyle de anlatabiliriz: Ülkemizde gelişmenin yolu yatırımlardan, en verimli yatırım yapma yolu da, sermaye malları dış alımından geçer. Böyle durmadan tırmanan bir döviz fiyatları sisteminde yatırım ve getiri hesabı yapmanın olanağı var mıdır? İç pazar için üretim yapma olasılığı var mıdır?

1.5. Buraya kadar dış para değerinin düşüş nedenlerini ve bunun ülkemiz açısından taşıdığı değeri epeyce anlatmaya çalıştık. Burada diğer dış ödeme dengesi kalemlerine değinmeden geçemiyeceğiz. Durmadan artan döviz kurlarının, işçi dövizlerinin üzerinde olumsuz etkisi de kuşkusuzdur. Gerçekten Ekim'den bu yana paramızın dış değerindeki düşüşler hızlandıkça, işçi dövizlerindeki artış oranı düşüşüne dik-

kati çekmek isteriz. Bu dövizler, iki nedenle artış hızından yitirmişlerdir.

a) Bir kısmı, gerçek yüzü resmi yüzden farklı işlemlerin finansmanında (Prefinansman yüzde 10'ları ve garantisiz ticari borç operasyonları) kullanılmışlardır. Bu nedenle artış hızı düşmüştür.

b) Bir kısım düşme nedeni ise, bazı işçilerin «ilerde nasıl olsa Türk lirası daha düşer ve elimize aynı döviz karşılığı daha yüksek para geçer» hesabıdır.

Her iki hesaba karşı çıkmak için, ilk koşul Türk parasının değerindeki düşüşlerin yavaşlamasıdır. Oysa böyle bir yavaşlamayı ilgililerin düşünmediği gerek tutulan politikanın değiştirilmeyişi ve gerekse gazete haberlerine yansıyan yetkililerin tahminleriyle bellidir. Bu tahminlere bir örnek olarak aşağıda, 2 Mart günlü GÜNEŞ gazetesindeki haberi okuyucularımıza sunuyoruz.

«Maliye Bakanlığı'nın hesaplarına göre halen 148 lira olan 1 Amerikan doları yıl sonunda 174 liraya, önümüzdeki yılın Mart ayında da 200 liraya ulaşacak.

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan ve «1982 mali yılı konsolide devlet bütçe tasarısına ilişkin genel açıklamalar» başlığını taşıyan kitapçıkta, yabancı döviz kurlarında bu yıl boyunca yüzde 25 artış olacağı hesaplanıyor. 1982 yılı başında 130 lira olan ve halen 148 liradan işlem gören Amerikan doları bu hesapla yıl sonunda 174 liraya ulaşacak.

Maliye Bakanlığı dışındaki çevrelerce iyimser olarak nitelenen bu tahmin, aynen gerçekleştiği takdirde bile, normal benzinin litresi yıl sonunda 100 lira-

ya, önümüzdeki Mart ayında ise 115 liraya ulaşacak. Fuel Oil'in de yıl sonunda 48 lira, önümüzdeki Mart ayında ise 60 liradan satılması yukardaki rakamlar doğrultusunda olağan bir sonuç olarak niteleniyor.

Bu arada halen 1 dolarlık mal için 148 lira ödeyen ithalatçılar yıl sonunda 174, önümüzdeki Mart ayında da 200 lira ödeyecekleri için ithal malları pahalanacak. Bu pahalanma ekonomide dışa bağımlılığın yüksek olması sonucu pek çok mala belirli oranlarda yansıyacak. Bu arada KİT ürünlerine de bilindiği gibi ham petroldeki artışa hem de diğer maliyet artışlarına bağlı olarak bu yıl toplam 436 milyar lira zam yapılacak» (2 Mart 1982)

1.6. Dış kapital akımında da iddia edildiği gibi bir artış yoktur. Aslında bu da, «garantisiz dış borçların tasfiyesine ilişkin kararname» uygulamaları sonucunda ortaya çıkan aldatıcı bir sonuçtur.

Arslan Başer Kafaoğlu, 1928 Yozgat doğumlu, Siyasal Bilgiler Fakültesi 1949 çıkışlıdır. Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlığı görevlerinde bulunmuştur. **Cumhuriyet, Milliyet, Akşam, Vatan, Öncü, Demokrat, Dünya** gazeteleriyle, **Yön, Devrim, Sosyal Adalet, Eylem, Türk Solu, Ortam** dergilerinde yirmi yıldır yayınladığı yazılarıyla isim yapmıştır. **Enflasyon, Bankerler ve Kastelli Olayı, Silah Rüşvet ve Sömürü, İktisatta Doğrular ve Yalnışlar** isimli dört kitabı daha vardır. Ayrıca Jaures, Sweezy ve Jalée'den çevirileri yayınlanmıştır.

"Bu kitabın önemi bütün bu olacakları daha üç yıl önce belirtmiş olmasıdır. Sadece pek ihtimal verilmeyen ihracat artışı, Irak-İran Savaşı nedeniyle büyük sıçrama göstermiştir. Ama bu müthiş artış da 1982 yılında hızından epeyce yitirmiş, 1983'te ise gerilemeye ya da duraklamaya yönelmiştir. 1984 yılında ise 1981 yılı artış oranının yarısına bile ulaşılamayacağı belli olmuştur."

KI
Da
630